

การผลักดันมรดกโลกของญี่ปุ่นภายใต้รัฐบาลชินโสะ อาเบะ ค.ศ. 2012 – 2020:
เพื่อการเชิดชูอดีตและการหลงลืมความจริงโดยเจตนา

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE PROMOTION OF JAPAN'S WORLD HERITAGE DURING THE SHINZO ABE
GOVERNMENT, 2012 - 2020:
GLORIFYING THE PAST AND FORGETTING THE TRUTH

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in International Relations
Department of International Relations
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE
Chulalongkorn University
Academic Year 2022
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อสารนิพนธ์	การผลักดันมรดกโลกของญี่ปุ่นภายใต้รัฐบาลชินโซะ อาเบะ ค.ศ. 2012 – 2020: เพื่อการเชิดชูอดีตและการหลงลืม ความจริงโดยเจตนา
โดย	น.ส.อมรรัตน์ ไม้ชัย
สาขาวิชา	ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

.....	ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พิสุทธิ์ บุชบาร์ตัน)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์ คุณมาศ)	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

อมรรัตน์ โม้ชัย : การผลักดันมรดกโลกของญี่ปุ่นภายใต้รัฐบาลชินโสะ อาเบะ ค.ศ. 2012 - 2020: เพื่อการเชิดชูอดีตและการหลงลืมความจริงโดยเจตนา. (THE PROMOTION OF JAPAN'S WORLD HERITAGE DURING THE SHINZO ABE GOVERNMENT, 2012 - 2020: GLORIFYING THE PAST AND FORGETTING THE TRUTH) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล

สิ่งของหรือสถานที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็น ‘มรดกโลก’ จากองค์การยูเนสโกนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่แสดงคุณค่าว่าพื้นที่แห่งนั้นมีคุณค่าแก่การเยี่ยมชม เปรียบเสมือน “สิ่งมหัศจรรย์ของโลก” ยุคใหม่ ซึ่งจะช่วยปลูกฝังความภาคภูมิใจและสนับสนุนประเทศต่าง ๆ ในการที่จะรักษาสถานที่นั้น อย่างไรก็ตาม ‘สถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ’ (the Sites of Japan’s Meiji Industrial Revolution) หรือ SJMIR ในฐานะมรดกโลกนั้นได้เป็นโครงการหลักระดับชาติในการเผยแพร่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์อันรุ่งโรจน์ของญี่ปุ่นในยุคเมจิสู่สากล ภายใต้รัฐบาลอนุรักษ์นิยมของนายกรัฐมนตรีชินโสะ อาเบะ ค.ศ. 2012-2020 กลับมีจุดประสงค์เพื่อแสวงหา ‘การเป็นที่ยอมรับ’ นับหน้าถือตาในเวทีระหว่างประเทศ ในขณะที่ความจริงแล้วอำนาจของญี่ปุ่นมีสถานะที่ลดน้อยถอยลง และถึงแม้ว่าความคิดถึงระดับชาตินี้จะตรงกับวาทกรรมทางการเมืองร่วมสมัยของเขาเกี่ยวกับการเอาชนะความท้าทายในประเทศและระหว่างประเทศของญี่ปุ่นในศตวรรษที่ 21 แต่ก็กระตุ้นให้ผู้คนหลงลืมมุมมองอื่นที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำของชาวเกาหลีเกี่ยวกับการบังคับใช้แรงงาน ลัทธิล่าอาณานิคม และสงคราม เช่นกัน โดยสารนิพนธ์ฉบับนี้จะสำรวจถึงกระบวนการการผลักดันการขึ้นทะเบียนมรดกโลก ‘สถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ’ ซึ่งในเนื้อหาดังกล่าวจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกของญี่ปุ่นที่พยายามนำเสนอเพียงแต่เรื่องราวเชิงบวกถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วของญี่ปุ่นเท่านั้น อีกทั้งพยายามบิดเบือนเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ทางเลือกให้ถูกลืมเลือนไป

สาขาวิชา   ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ   ลายมือชื่อนิสิต .....

ปีการศึกษา   2565   ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

6480161924 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEYWORD: World Heritage Site, UNESCO, Sites of Japan's Meiji Industrial
Revolution, Forced Labor, Glorifying the past

Amonrat Mochai : THE PROMOTION OF JAPAN'S WORLD HERITAGE DURING
THE SHINZO ABE GOVERNMENT, 2012 - 2020: GLORIFYING THE PAST AND
FORGETTING THE TRUTH. Advisor: Asst. Prof. TEEWIN SUPUTTIKUN, Ph.D.

Things or sites which designated as a UNESCO World Heritage Site are representing value heritage for humanity, worthy of a visit, representing a modern “Wonder of the World” that will help instill pride in and support any countries in preserving the site. However, the “Sites of Japan's Meiji Industrial Revolution” as World Heritage is primarily Japan's national project for globalizing a glorious historical narrative of Meiji Japan. Under Prime Minister Shinzo Abe's conservative government 2012-2020, has aim to seek 'Recognized' and 'Respected' in the international arena While in fact Japan's power had a diminishing status, While this national nostalgia matches the contemporary political discourse of overcoming domestic and international challenges in twenty-first century Japan, it also encourages people to forget alternative perspectives related to Korean memories of forced labor, colonialism, and war. This paper will explore the process of pushing which Japan's industrial heritage was constructed and promoted as World Heritage in case the “Sites of Japan's Meiji Industrial Revolution” or SJMIR by highlights the role of Japanese heritage experts in trying to present only positive stories of Japan's rapid industrialization as well as attempting to distort alternative historical narratives into oblivion.

Field of Study: International Relations

Student's Signature .....

Academic Year: 2022

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อีรินทร์ สุพทุทธิกุล อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบ ติดตามความก้าวหน้า ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำสารนิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ ทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์ และขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ อันประกอบไปด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์พิสุทธิ์ บุษบารัตน์ ประธานกรรมการ และรองศาสตราจารย์ ดร. ณัฐนันท์ คุณมาศ กรรมการ ที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะและแนวคิดต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์

เหนือสิ่งอื่นใดขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา พี่ชาย ของผู้วิจัยที่ให้กำลังใจและให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้านอย่างดีที่สุดเสมอมา คุณค่าและคุณประโยชน์อันพึงจะมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบและอุทิศแด่ผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าสารนิพนธ์ฉบับนี้คงเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจศึกษาต่อไป

อมรรัตน์ ไม้ชัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการศึกษา.....	4
1.3 สมมุติฐาน.....	4
1.4 กรอบการวิเคราะห์.....	5
1.5 วิธีการวิจัย.....	6
1.6 ลำดับการเสนอ.....	6
1.7 การทบทวนวรรณกรรม.....	6
ความเชื่อมโยงของการผลักดันมรดกโลกของญี่ปุ่นกับการเชิดชูอดีตและการหลงลืมความจริงโดย เจตนา (ภายใต้รัฐบาลนายชินโซะ อาเบะ 2012 - 2020).....	11
มรดกโลก.....	11
ความเป็นมาของ ‘มรดก’ ญี่ปุ่น.....	12
ชาตินิยมกับความคิดถึงอดีตของญี่ปุ่น.....	14
การเสนอชื่อสถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ’ (the Sites of Japan’s Meiji Industrial Revolution) หรือ SJMIR เพื่อขึ้นทะเบียนมรดกโลกโดยรัฐบาลญี่ปุ่น.....	16
เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ของสถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ’ (the sites of Meiji Industrial Revolution) หรือ SJMIR โดยรัฐบาลญี่ปุ่น.....	21
การตอบสนองของรัฐบาลอาเบะในประเด็นความขัดแย้งกับเกาหลีใต้จากการเสนอชื่อมรดกโลก สถานที่แห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมเมจิของญี่ปุ่น (SJMIR).....	24

สรุป.....	27
บรรณานุกรม.....	30
ประวัติผู้เขียน.....	34

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลังจากญี่ปุ่นตกเป็นผู้แพ้ในสงครามโลกครั้งที่สองนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นได้เปลี่ยนอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ตัวเองจาก ‘จักรวรรดินิยม’ กลายมาเป็น ‘ชาติที่ใฝ่สันติ’ (Peaceful Nation)¹ อันเป็นผลมาจากประชาชนชาวญี่ปุ่นที่เช็ดขยาดจากผลของสงคราม อีกทั้งข้อผูกมัดตามรัฐธรรมนูญที่ถูกร่างโดยฝ่ายผู้ชนะสงคราม อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะกลายมาเป็น ‘ชาติที่ใฝ่สันติ’ แล้ว แต่ญี่ปุ่นยังคงพยายามรักษาสถานะและบทบาทในเวทีระหว่างประเทศอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการพยายามสร้างหลักประกันความมั่นคงและการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง หรือแม้กระทั่งการพยายามส่งออกวัฒนธรรมของตนเองจนได้รับการยอมรับให้เป็นหนึ่งในผู้เล่นสำคัญในเวทีการเมืองระหว่างประเทศมาหลายทศวรรษ แต่เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในเอเชียประกอบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำยาวนานในญี่ปุ่น ทำให้ความเชื่อมั่นและอิทธิพลของญี่ปุ่นมีสถานะที่ถดถอยลงเรื่อยๆ นอกจากนี้ การเพิ่มอิทธิพลทางเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค คือ จีนและเกาหลีใต้ ทำให้ญี่ปุ่นต้องเร่งมองหาวิธีในลักษณะอื่นๆ มาทดแทนอย่างจริงจัง เพื่อพยายามแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ฟื้นฟูความน่าเชื่อถือ และรักษาสถานะในเวทีระหว่างประเทศให้คงอำนาจไว้ ดังนั้นการผลักดันมรดกชาติและโบราณสถานให้ขึ้นทะเบียนเป็น ‘มรดกโลก’ (World Heritage) ผ่านเวที UNESCO จึงเป็นเวทีที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

ญี่ปุ่นเป็นประเทศในเอเชียที่มีอารยธรรมดั้งเดิมของตนและเป็นประเทศที่มีธรรมชาติที่สวยงาม ด้วยภูมิประเทศที่ประกอบไปด้วยทะเล ภูเขา สายน้ำ และฤดูกาลที่หลากหลาย ทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีวัฒนธรรม โบราณสถานและประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ รวมถึงการพัฒนาตนเองอย่างก้าวกระโดดในด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในยุคล่าอาณานิคมในยุคสมัย ‘การปฏิวัติเมจิ’ อันรุ่งเรืองจนสามารถครอบครองเอเชียอาคเนย์ทั้งภูมิภาคในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ด้วยเหตุนี้ทำให้โบราณสถานและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น ‘มรดกโลก’ (World Heritage) ตามเกณฑ์ขององค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่หลากหลาย เป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น 25 แห่ง ประกอบด้วยมรดกโลกทางวัฒนธรรม 20 แห่ง และมรดกโลกทางธรรมชาติ 5 แห่ง อาทิเช่น อาณาจักรริวกิวในจังหวัดโอกินาวา ปราสาทฮิเมจิ ในจังหวัดเฮียวโงะ อนุสรณ์ประวัติศาสตร์แห่งนครเกียวโต อนุสรณ์ประวัติศาสตร์เมืองนาระ หมู่บ้านประวัติศาสตร์ชิระกะวะโกะ เทือกเขาชิราคามิในเกาะฮอนชู เกาะยากุชิม่าในเกาะคีวชู กลุ่มสุสานโคะฟุนโบราณในโอซาก้า แหล่งมรดกจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมญี่ปุ่นในสมัยเมจิ แหล่งยุคก่อนประวัติศาสตร์สมัยโจมงในฮอกไกโด และตอนเหนือของภูมิภาคโทโฮคุ เป็นต้น ซึ่งการ

¹ กานต์ธีรา ภูริวิกรัย., "ธีวินท์ สุพพุทธิกุล:เอ็กซ์เชรย์ ‘ญี่ปุ่น’ ภายใต้ศักราชใหม่," 2019, <https://www.the101.world/teewin-suputtikun-interview/>.

ที่มรดกของรัฐใดได้รับการยอมรับให้เป็น ‘มรดกโลก’ จะให้ประโยชน์แก่รัฐนั้นเป็นอย่างยิ่ง เช่น การสร้างความภาคภูมิใจในชาติ การดึงดูดนักท่องเที่ยว ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนและการลงทุนจากต่างชาติ

รัฐบาลภายใต้การนำของนายชินโซ อาเบะ (2012 - 2020) ได้ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนส่งเสริมมรดกชาติให้เป็นมรดกโลกเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการพยายามนำเสนอเรื่องราวในอดีตและมรดกชาติที่อยู่ในช่วงเวลาการฟื้นฟูเมจิ ซึ่งผลงานที่โดดเด่นและมีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางของรัฐบาลอาเบะ คือ การพยายามผลักดัน ‘สถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ’ (the Sites of Japan’s Meiji Industrial Revolution) หรือ SMJIR² ให้เป็น ‘มรดกโลก’ ในช่วงปี ค.ศ. 2015 ทั้งนี้ นายกรัฐมนตรีอาเบะเป็นที่รู้จักในนามนักการเมืองสายเหยี่ยวจากความตื้อตึงที่พยายามจะทำให้ญี่ปุ่นกลับมามีจุดยืนที่โดดเด่นอีกครั้งในสังคมนระหว่างประเทศ เช่น การมีจุดยืนที่หนักแน่นด้านนโยบายป้องกันประเทศและนโยบายการต่างประเทศ ซึ่งตั้งแต่กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีในครั้งที่ 2 ช่วงปี 2012-2020 นายกรัฐมนตรีอาเบะและสมาชิกพรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) และฝ่ายอนุรักษ์นิยมคนอื่น ๆ ในคณะรัฐมนตรีของเขาได้ริเริ่มนโยบายต่างประเทศในประเด็นใหม่ๆ เช่น การพยายามรื้อฟื้นความทรงจำทางประวัติศาสตร์เพื่อลบล้างความโหดร้ายในช่วงสงครามโดยใช้เวทีมรดกโลก และการพยายามแก้ไขรัฐธรรมนูญปี 1947 มาตรา 9 เพื่อพยายามให้ญี่ปุ่นกลับมามีกองทัพได้อย่างเต็มรูปแบบ อีกทั้งจุดยืนของเขาที่ว่าญี่ปุ่นถูกตัดสินอย่างไม่เป็นธรรมโดยประวัติศาสตร์ จึงทำให้รัฐบาลของนายอาเบะถูกมองว่าเป็นรัฐบาลฝ่ายอนุรักษ์นิยม (conservatism) โดยแนวทางชาตินิยม (nationalism) ที่สุดโต่งของเขาดังกล่าวนั้นมักจะเป็นชนวนทำให้เกิดความขัดแย้งกับจีนและเกาหลีใต้จากประเด็นการเป็นเหยื่อของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลญี่ปุ่นพยายามแสวงหาการยอมรับและเห็นคุณค่าจากประชาคมโลกโดยใช้เวที ‘มรดกโลก’ เป็นเครื่องมือแสดงออกเพื่อทำให้ญี่ปุ่นมีภาพลักษณ์ที่โดดเด่นขึ้นในเวทีโลก อีกทั้งการมีสถานที่ในประเทศเป็นมรดกของมนุษยชาติจะช่วยหล่อเลี้ยงความรู้สึกชาตินิยมที่อาศัยความภาคภูมิใจในอดีตที่ญี่ปุ่นเคยมีฐานะเป็น ‘ที่หนึ่งของเอเชีย’ ซึ่งเป็นวิธีย้าวาทกรรมแบบพยายามเชิดชูอดีตอันยิ่งใหญ่ในขณะที่ความเป็นจริงนั้นสถานะทางอำนาจของญี่ปุ่นกลับลดน้อยถอยลงอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน โดยจะเห็นว่าญี่ปุ่นพยายามให้เงินสนับสนุนเป็นจำนวนมากแก่ยูเนสโก (UNESCO) มาโดยตลอด³ และพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะยื่นเสนอสถานที่และวัฒนธรรมในประเทศตนให้ขึ้น

² Nakano Ryoko, "Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion," *International Journal of Asian Studies* (2020), <https://doi.org/10.1017/S1479591420000467> p 3

³ Nakano Ryoko, "A failure of global documentary heritage? UNESCO's 'memory of the world' and heritage dissonance in East Asia," *Contemporary Politics* (2018), <https://doi.org/10.1080/13569775.2018.1482435>.

ทะเบียนเป็นมรดกโลก แม้ว่าการเสนอขึ้นทะเบียนดังกล่าวจะไม่ได้มีหนทางที่ราบรื่นทุกครั้ง รวมทั้งญี่ปุ่นได้ใช้ประโยชน์จากสถานการณ์ที่ตนเองเป็นแหล่งทุนใหญ่ต่อรองกดดันเพื่อเรียกร้อง สิ่งที่ต้องการ เช่น ในปี ค.ศ. 2015 ญี่ปุ่นได้แสดงความชื่นเคืองด้วยการระงับเงินอุดหนุน แก่ยูเนสโก (UNESCO) ในกรณีการเสนอบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์สังหารหมู่ ณ นครนานกิง ให้เป็น ‘ความทรงจำแห่งโลก’ (Memory of the World)⁴ ซึ่งจีนกล่าวหาว่าเป็นการกระทำเหยียดหยาม ของกองทัพญี่ปุ่น เมื่อปี ค.ศ. 1937 จะเห็นได้ว่าเวที ‘มรดกโลก’ กำลังถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองระหว่างประเทศ (politicize) เพื่อใช้โจมตีฝ่ายตรงข้าม ซึ่งแนวทางนี้ยังช่วยปลุกความรู้สึก ชาตินิยมภายในประเทศญี่ปุ่นอีกเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การตั้งต้นเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์ด้านที่ดี ของตนเพียงด้านเดียว ตั้งใจหลงลืมอดีตที่ตนเคยเป็นลัทธิการทหารและลัทธิการล่าอาณานิคม อาจทำให้ความขัดแย้งเกิดขึ้น รวมถึงความทรงจำประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประเทศผู้เสียหาย ที่ได้รับผลกระทบอาจถูกลบเลือนหายไป ดังนั้น ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะพยายามจะกลบฝังอดีต บิดเบือน ข้อมูลไม่ให้ถูกกล่าวโทษและผลักไสไม่ยอมรับข้อเท็จจริงจากชาติที่เป็นเหยื่อการกระทำของตน เพียงใด กลับเป็นผลทำให้ถูกมองในเชิงลบมากกว่าที่จะได้รับการยอมรับนับถือและถูกลดทอนอุดมคติ ของยูเนสโก (UNESCO)

การผลักดันการขึ้นทะเบียน ‘มรดกโลก’ ของญี่ปุ่น มักถูกเข้าใจว่าเป็นตัวแทนของการใช้ นโยบายการทูตทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความสนใจในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์อันเป็น การดำเนินการเชิงกลยุทธ์เพื่อเพิ่มอำนาจอ่อน (soft power) ของรัฐ และเปิดโอกาสในการสร้างความ ร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อทำให้มรดกของชาติกลายเป็นทรัพย์สินที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และคงไว้ซึ่งคุณค่าสากลที่โดดเด่นตามจุดประสงค์หลักของยูเนสโก (UNESCO) อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้ากลับมองว่าการผลักดันการขึ้นทะเบียน ‘มรดกโลก’ ของญี่ปุ่นนั้น เป็นการพยายามสร้าง ภาพลักษณ์เพื่อแสวงหาการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศและเพื่อตอบสนองความชาตินิยมของ ญี่ปุ่นเอง จากการพยายามเล่าเรื่องราวเชิดชูอดีตอันรุ่งเรืองของตนผ่านการนำเสนอ ‘มรดกชาติ’ เป็น ‘มรดกโลก’ รวมถึงการตั้งใจเลือกที่จะละเลยความเป็นจริงทั้งหมดตามประวัติศาสตร์ที่อาจส่ง ผลกระทบต่อภาพลักษณ์และทำลายความภาคภูมิใจของญี่ปุ่นทำให้มันถูกหลงลืมไป โดยเฉพาะรัฐบาล ญี่ปุ่นภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีชินโซ อาเบะ ในกรณีการพยายามตั้งต้นที่จะขึ้นทะเบียน ‘สถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ’ (the Sites of Japan’s Meiji Industrial Revolution)⁵ หรือ SMJIR ให้เป็น ‘มรดกโลก’ ให้ได้ ในช่วงปี ค.ศ. 2015 ภายใต้แรงกดดันจากเกาหลีใต้ที่ทักท้วงว่า สถานที่บางแห่งนั้นเคยถูกใช้เป็นสถานที่ที่บังคับใช้แรงงานชาวเกาหลี อีกทั้งปมความขัดแย้งเรื่องหญิง

⁴ อีวันท์ สุพพิทกุล, “มรดกโลก” อีกเวทีที่ญี่ปุ่น-เกาหลีใต้ไม่ลดราวาศอก, (2022). <https://www.the101.world/japan-south-korea-politics-of-world-heritage/>.

⁵ Ryoko, "Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion." p 1-2

บ่าเรือชาวเกาหลีที่ยังคงไม่ได้รับการสะสาง ทั้งนี้ ในปัจจุบันญี่ปุ่นต้องเจอกับความผันผวนของระเบียบโลกไม่ต่างจากชาติอื่นๆ และเจอกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของการเมืองทั้งภายในและภายนอก นับเป็นความท้าทายครั้งใหม่ที่ญี่ปุ่นในสถานะมหาอำนาจที่จำต้องเผชิญ และที่สำคัญคือญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศไทย การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวดังกล่าวจะช่วยให้เกิดความเข้าใจญี่ปุ่นในปัจจุบันได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น รวมทั้งได้ข้อคิดที่มีประโยชน์ยิ่ง

1.2 คำถกการศึกษา

สารนิพนธ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาประเด็นการผลักดันการขึ้นทะเบียน ‘มรดกโลก’ ของญี่ปุ่น ภายใต้รัฐบาลนายกรัฐมนตรีชินโสะ อาเบะ ค.ศ. 2012 – 2020 กรณีการผลักดันการขึ้นทะเบียน ‘สถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ’ (the Sites of Japan’s Meiji Industrial Revolution) หรือ SJMIR และการตั้งใจที่จะละเอียดและบิดเบือนความจริงทั้งหมดตามประวัติศาสตร์ที่อาจกระตุ้นให้ผู้คนลี้มมมองอื่นที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำของชาวเกาหลีเกี่ยวกับการบังคับใช้แรงงาน ลัทธิล่าอาณานิคมและสงคราม โดยใช้เวที ‘มรดกโลก’ รวมถึงศึกษาว่าเหตุใดรัฐบาลญี่ปุ่นจึงยังคงต้องดำเนินการในเรื่องนี้ แม้จะมีกระแสวิพากษ์วิจารณ์ถึงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการเสนอชื่อมรดกดังกล่าวจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ

1.3 สมมุติฐาน

หลังจากที่ต้องเผชิญกับการเป็นผู้ฝ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ของประเทศเป็นอย่างมาก และต้องการให้นานาประเทศเห็นว่าญี่ปุ่นยังคงมีเกียรติภูมิของญี่ปุ่นและมีความยิ่งใหญ่อยู่เสมอ เวที ‘มรดกโลก’ จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างภาพลักษณ์เพื่อแสวงหาการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศจากรัฐบาลญี่ปุ่นภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีชินโสะ อาเบะ ระหว่างปี ค.ศ. 2012 – 2020 ในขณะที่สถานะและบทบาทในเวทีระหว่างประเทศของญี่ปุ่นกำลังเริ่มลดถอยลงเรื่อยๆ อีกทั้งเพื่อเป็นการตอบสนองความชาตินิยมของญี่ปุ่นเอง ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่การพยายามเล่าเรื่องราวเชิดชูอดีตอันรุ่งเรืองของตนผ่านการนำเสนอ ‘มรดกชาติ’ เป็น ‘มรดกโลก’ โดยจะเห็นได้จากกรณีการพยายามผลักดันการขึ้นทะเบียน ‘สถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ’ (the Sites of Japan’s Meiji Industrial Revolution) หรือ SJMIR ให้เป็นมรดกโลกในปี ค.ศ. 2015 แต่รวมถึงการตั้งใจที่จะละเอียดและบิดเบือนข้อมูลความจริงทั้งหมดตามประวัติศาสตร์โดยเฉพาะเรื่องราวที่อาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และทำลายความภาคภูมิใจของญี่ปุ่นทำให้ถูกหลงลืมไป แม้จะถูกแรงกดดันและเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากทั้งในและนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อนบ้านที่เป็นคู่กรณีอย่างประเทศเกาหลีใต้ซึ่งได้ทักท้วงว่าญี่ปุ่นพยายามจะฟอกขาวประวัติศาสตร์

1.4 กรอบการวิเคราะห์

สารนิพนธ์ฉบับนี้จะใช้แนวคิดชาตินิยม (nationalism) มาเป็นแนวทางวิเคราะห์ตอบคำถามความเชื่อมโยงของการผลักดันมรดกโลกของญี่ปุ่นภายใต้รัฐบาลนายกรัฐมนตรีชินโสะ อาเบะ ค.ศ. 2012 – 2020 เพื่อการเชิดชูอดีตและการหลงลืมความจริงโดยเจตนา

แนวคิดชาตินิยม (nationalism) คือ อุดมการณ์ที่ให้ความสำคัญกับชาติและผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกรักและภาคภูมิใจในชาติ เชื่อชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติตน โดยคนญี่ปุ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีความเชื่อเรื่องความเก่าแก่ของชนชาติ ความศักดิ์สิทธิ์ของจักรพรรดิที่สืบเชื้อสายมาจากเทพเจ้า ทำให้ญี่ปุ่นมีความภาคภูมิใจในความพิเศษของชนชาติ และเปรียบตัวเองว่าเป็นชนชาติที่เหนือกว่าชาติอื่นๆ ดังจะเห็นได้จากการเน้นย้ำถึงการรักษาจริยธรรมแบบญี่ปุ่นไว้แม้จะต้องเรียนรู้ความเจริญของชาติตะวันตก ซึ่งแนวคิดชาตินิยมก่อตัวขึ้นในฐานะอุดมการณ์ทางการเมือง นับจากศตวรรษที่ 18⁶ ภายหลังจากการเกิดขึ้นของรัฐบาลชาติซึ่งรัฐบาลเป็นรูปแบบการปกครองสมัยใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในขณะนั้น โดยผู้ปกครองรัฐนำแนวคิดชาตินิยมมาใช้ในรัฐชาติเพื่อปลุกเร้าอารมณ์รวมหมู่⁷ ของพลเมืองในรัฐตนให้อุทิศตนเพื่อรัฐและใช้เป็นเครื่องมือในการประสานความแตกต่างของประชากรในพื้นที่ต่าง ๆ ให้รวมกันเป็นพลเมืองอยู่ภายใต้รัฐเดียวกัน ที่มีความแตกต่างกันในด้านของเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ความเป็นมา โดยรัฐชาติและความคิดแบบชาตินิยมจึงได้กลายเป็นสิ่งที่ส่งเสริมกันและกันในการสร้างความเป็นเนื้อเดียวกันทางวัฒนธรรม หรือการมีประวัติความเป็นมาาร่วมกันผ่านการปลุกฝังความเชื่อเพื่อให้พลเมืองมีความจงรักภักดีต่อรัฐชาติตน รวมถึงมุ่งรักษาความเชื่อและคุณค่าแบบเก่า เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี อุดมการณ์ทางการเมืองที่สืบทอดมายาวนาน เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นการสั่งสมภูมิปัญญาจากอดีต ซึ่งผ่านการทดสอบจากกาลเวลาอย่างยาวนานแล้วว่ามีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม ทั้งยังให้บุคคลและสังคมมีสำนึกของอัตลักษณ์ มีความรู้สึกว่ามีรากเหง้า และสร้างความสมานฉันท์ทางสังคม อีกทั้งแนวคิดชาตินิยมยังเชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วสังคมมีลำดับชั้น ดังนั้น ความเท่าเทียมทางสังคมจึงเป็นเรื่องเป็นไปไม่ได้ที่จะเกิดขึ้นมา เพราะผืนธรรมชาติ อำนาจ สถานภาพ และทรัพย์สินล้วนแล้วแต่มีการกระจายอย่างไม่เท่าเทียมทั้งสิ้น บางคนเกิดมาโดยมีความฉลาดและความเป็นผู้นำอยู่ในตัว โดยอำนาจมีการวิวัฒนาการอย่างเป็นธรรมชาติตนเอง ซึ่งในสังคมญี่ปุ่นปัจจุบันยังคงมีแนวคิดชาตินิยมอยู่อย่างกว้างขวางและไม่ได้ถูกลบเลือนไปหลังจากแพ้สงคราม โดยจะเห็นได้จากการพยายามรักษาประเพณีและค่านิยมของตนให้คงไว้อยู่เสมอมา

⁶ ยูซุคิ มาซึโมโตะ, "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศญี่ปุ่น-รัสเซียในภูมิภาคตะวันออกไกล เกาะซาคาลินและหมู่เกาะคูริล" (2020),

<https://km-ir.arts.tu.ac.th/s/ir/media/4075> p 11

⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 12

1.5 วิธีการวิจัย

สารนิพนธ์นี้เป็นการศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description) โดยศึกษาข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นรอง เช่น หนังสืองานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสารและบทความต่างๆ โดยมีกระบวนการวิจัย โดยการศึกษา ค้นคว้าตำรา หนังสือ เอกสารวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ญี่ปุ่นทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 จนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นมรดกโลกของญี่ปุ่น และความขัดแย้งระหว่างประเทศญี่ปุ่นและประเทศอื่นๆ จากกรณีดังกล่าว รวบรวมข้อมูลจากหนังสือและข้อมูลบทความต่างประเทศ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความเชื่อมโยงเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ เรียบเรียงผลการศึกษา และสรุปผลการศึกษา

1.6 ลำดับการเสนอ

เนื้อหาของสารนิพนธ์ฉบับนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน โดยส่วนแรกจะนำเสนอความเชื่อมโยงของการผลักดันมรดกโลกของญี่ปุ่นเพื่อการเชิดชูอดีตและการหลงลืมความจริงโดยเจตนา ซึ่งจะอธิบายเกี่ยวกับเรื่องมรดกรวมถึงกระบวนการและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการเสนอชื่อมรดกโลกเป็นข้อมูลกว้างๆ และเล่าถึงความเป็นมาของมรดกของประเทศญี่ปุ่น ต่อมาจะกล่าวถึงความเชื่อมโยงระหว่างความชาตินิยมกับความคิดถึงอดีตของญี่ปุ่น ภายใต้รัฐบาล ‘นายกรัฐมนตรี ชินโซ อาเบะ’ ค.ศ. 2012 – 2020 ส่วนที่สองจะนำเสนอวิธีการ กระบวนการ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการผลักดันเสนอชื่อสถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ (the Sites of Japan’s Meiji Industrial Revolution) หรือ SJMIR เพื่อขึ้นทะเบียนมรดกโลกโดยรัฐบาลญี่ปุ่น และนำเสนอข้อมูลเรื่องเล่าเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ของสถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ (the sites of Meiji Industrial Revolution) หรือ SJMIR ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลการสนับสนุนเชิงบวกของสถานที่ดังกล่าวโดยรัฐบาลญี่ปุ่น ต่อมาในส่วนที่สามจะนำเสนอการตอบสนองของรัฐบาลอาเบะ ในประเด็นความขัดแย้งกับเกาหลีใต้จากการเสนอชื่อมรดกโลกสถานที่แห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมเมจิของญี่ปุ่น (SJMIR) และส่วนสรุป

1.7 การทบทวนวรรณกรรม

การสำรวจเอกสารรายงานและงานวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับพบว่า เอกสารงานวิจัยที่เป็นภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะศึกษาโดยตรงมีค่อนข้างน้อย และพบอยู่ในเอกสารงานวิจัยในภาษาอังกฤษมากกว่า ในส่วนของข้อมูลเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น ประวัติศาสตร์และสังคมของญี่ปุ่น พบอยู่อย่างหลากหลายจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งจากหนังสือ วารสารของมหาวิทยาลัย หนังสือพิมพ์ บทความ งานวิจัย หนังสือแปลจากงานศึกษาวิจัยของนักวิชาการจากต่างประเทศ และข้อมูลจากสื่อออนไลน์ ดังนี้

1) ประวัติศาสตร์โดยรวมของญี่ปุ่น

เพ็ญศรี กาญจนมัย (1997) เขียนหนังสือเรื่อง “สังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น”⁸ อธิบายถึงประเทศญี่ปุ่นในแรกเริ่ม โดยเน้นด้านสังคมและวัฒนธรรมทั้งในประเทศและวัฒนธรรมจากต่างประเทศอย่างประเทศจีนที่เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในประเทศญี่ปุ่น ผู้เขียนจะเล่าถึงจุดเด่นของวัฒนธรรมนั้น ๆ แล้วยกมาเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมของญี่ปุ่นที่มีส่วนคล้ายคลึงกัน เช่น แนวคิดของลัทธิขงจื้อที่มีจุดเด่นคือความสำนึกในความสำคัญของวัฒนธรรมมนุษย์และยอมรับความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ซึ่งจุดเด่นนี้เองถูกพัฒนาเป็นระบอบราชการที่มั่นคง และถือเป็นรากฐานของลัทธิขงจื้อของญี่ปุ่นในสมัยฟิวคัลที่ทำให้คนญี่ปุ่นมีชาตินิยมและความเคารพต่อผู้อาวุโสจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งคล้ายกับในหนังสือของ เอ็ดวิน โอ โรซาเออร์ (1982) เรื่อง “The Japanese”⁹ ที่ได้อธิบายข้อมูลเกี่ยวกับญี่ปุ่นในทุกด้านอย่างครอบคลุม ไม่ว่าจะเป็นภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์กับโลกภายนอก และลักษณะพิเศษของชาวญี่ปุ่นที่ไม่เหมือนชาติใด โดยหนังสือดังกล่าวใส่คำบรรยายแบบพรรณนาโวหารเข้าไปบางส่วนเพื่อให้คำสละสลวยและเข้าใจง่าย แต่ยังคงข้อมูลเอาไว้ได้ครบถ้วนและค่อนข้างรวบรัด เนื่องจากเป็นหนังสือที่เก่าแล้วภาษาในการเขียนบางคำจึงไม่สามารถทำความเข้าใจได้ในครั้งแรกของการอ่าน ต่อมาผู้วิจัยได้ค้นคว้าในบทความวิจัยเพื่อศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม จาก ศิริพร ดาบเพชร (2017) เรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน”¹⁰ ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน โดยเสนอว่าปัจจัยภายนอกเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นอยู่ระหว่างทศวรรษ 2000 ถึง 2010 โดยเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจโลกทำให้ญี่ปุ่นต้องระงับการขยายตัวด้านเศรษฐกิจและหันมาให้ความสำคัญกับการส่งออกทางวัฒนธรรมเพื่อขยายช่องทางทางเศรษฐกิจในเวทีการเมืองโลก และแม้ว่าอิทธิพลทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นจะลดลงไปในหลายประเทศ แต่ภายในประเทศญี่ปุ่นนั้นวัฒนธรรมประชาชนียมยังคงมีความเคลื่อนไหวอยู่เสมอ

2) ญี่ปุ่นกับความชาตินิยม

ศิริพร ดาบเพชร (2014) จากหนังสือเรื่อง “ญี่ปุ่นกับการสร้างจักรวรรดินิยม”

¹¹ โดยเป็นหนังสือที่เน้นถึงประเด็นการสร้างจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น ทั้งแนวคิดชาตินิยมญี่ปุ่นสุดโต่งที่มี

⁸ เพ็ญศรี กาญจนมัย, สังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น, วารสารภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (1997). p3

⁹ เอ็ดวิน โอ โรซาเออร์, *The Japanese* แปลโดย ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์, vol. 1 (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช., 1982). P1

¹⁰ ศิริพร ดาบเพชร, "ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน," บทความวิจัยการประชุมวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 7 (2017). P3

¹¹ ศิริพร ดาบเพชร, ญี่ปุ่นกับการสร้างจักรวรรดินิยม, vol. 1 (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2016). p19

มาแต่เดิมและได้รับการปลูกฝังอย่างมากในสมัยเมจิ ซึ่งมีลัทธิชินโตเป็นพื้นฐานและมีแนวคิดว่าการยอมรับของชาวตะวันตกนั้นเป็นศัตรูตัวฉกาจของญี่ปุ่น รวมทั้งการดำเนินนโยบาย ‘ปฏิรูป’ ญี่ปุ่นในด้านต่างๆ ซึ่งความสำเร็จของการพัฒนาประเทศและการขยายอำนาจทางทหารในสมัยนี้ทำให้ชาวญี่ปุ่นมีความภาคภูมิใจและมีความรู้สึกชาตินิยมอย่างแรงกล้า จนนำไปสู่การสร้างจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นและขยายอำนาจไปยังดินแดนอื่นๆ ในที่สุด อีกทั้งได้อธิบายว่าแนวคิดเรื่องการพึ่งตนเอง (self help) ของแซมมวล สไมลส์ (1859) และแนวคิดการอยู่รอดของผู้ที่เหมาะสมของชาร์ล ดาร์วินที่มีผลต่อความคิดของผู้นำญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษนั้นเป็นอย่างมาก พร้อมทั้งยังมีการวิเคราะห์ถึงการปรับตัวของรัฐในเอเชียตะวันออกต่อการเข้ามาของลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกอีกด้วย เช่น การปรับตัวของจีนในการเข้ามาของชาติตะวันตก เป็นต้น โดยสรุปว่าการเกิดขึ้นของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นได้รับแรงกระตุ้นจากจักรวรรดินิยมตะวันตก ทั้งแนวคิด ชาตินิยม รวมถึงแนวคิดด้านความเหนือกว่าของเชื้อชาติ ทำให้จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นขยายอำนาจบนพื้นฐานแนวคิดที่ว่าชาติที่อ่อนแอกว่าย่อมต้องถูกปกครองโดยผู้ที่เหนือกว่า ซึ่งหนังสือดังกล่าวข้างต้นได้ให้ข้อมูลสนับสนุนในเรื่องความชาตินิยมของชาวญี่ปุ่นแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างมาก อีกทั้งมุมมองของ ยุพา คลังสุวรรณ (2004) ผู้เขียนหนังสือ “ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี (ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น)”¹² ได้ยกตัวอย่างคำอธิบายของโจฮานเนส (Johannes Hirschmeir) นักประวัติศาสตร์ที่ได้พยายามอธิบายเบื้องหลังความสำเร็จด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ซึ่งได้อธิบายแบบฉบับของฮิสเมียร์ อยู่ในหนังสือ “กำเนิดของผู้ประกอบการในสมัยเมจิของญี่ปุ่น” (The Origins of Entrepreneurship)¹³ เมื่อปี 1964 ว่าความสำเร็จของอุตสาหกรรมญี่ปุ่นมาจากการก่อร่างของกลุ่มผู้นำชาติพันธุ์ใหม่ทางธุรกิจ ลักษณะพิเศษของผู้นำสายพันธุ์ใหม่ทางธุรกิจสมัยเมจิคือมี ‘ความรู้สึกชาตินิยม ควบคู่ไปกับความต้องการกำไร’ ผู้นำยุคนี้เห็นการพัฒนาชาติสำคัญกว่าอำนาจและกำไรส่วนตัว นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบความออนไลน์ เรื่อง “ชาตินิยมชาวสุดโต่งในญี่ปุ่น”¹⁴ โดยผู้เขียนชื่อ ทรายแก้ว ทิพากร (2017) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะกลุ่มคนที่มีแนวคิดแบบชาตินิยมสุดโต่งในญี่ปุ่น โดยเฉพาะในยุคของนายกรัฐมนตรีนายชินโซ อาเบะ ซึ่งเป็นนักอนุรักษ์นิยมฝ่ายขวาจัด รวมถึงการยกตัวอย่างจากกรณีในโรงแรมบางแห่งของญี่ปุ่นพยายามให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ฉบับทางเลือกไว้ในห้องพักของแขกชาวต่างชาติ เช่น หนังสือปฏิเสธการสังหารโหดที่หนานกิง ปฏิเสธพฤติกรรมทารุณผู้หญิง (comfort women) เป็นต้น เป็นผลทำให้จีนและเกาหลีใต้ได้ประท้วงและปฏิเสธที่จะให้นักกีฬาของตนเข้าพักในโรงแรมดังกล่าวในช่วงกีฬาโอลิมปิกที่จัดขึ้น

¹² ยุพา คลังสุวรรณ, ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี (ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น, vol. 1, สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2004).

¹³ เรื่องเดียวกัน หน้า 253

¹⁴ ทรายแก้ว ทิพากร, "ชาตินิยมชาวสุดโต่งในญี่ปุ่น," (2017). <https://shorturl.asia/vTrH7>

ในประเทศญี่ปุ่นอีกด้วย โดยบทความดังกล่าวได้ให้ข้อมูลสนับสนุนที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาตินิยมของญี่ปุ่นที่ยังคงมีอยู่ในสังคมญี่ปุ่นในทุกกระดับ และไม่ได้สูญหายไปเนื่องจากสงคราม และปัจจัยตำแหน่งภูมิรัฐศาสตร์ของญี่ปุ่นนั้นมีประเทศเพื่อนบ้านที่รายล้อมไปด้วยประเทศที่มีศักยภาพทางทหารสูง เช่น จีน รัสเซีย และเกาหลี ก็มีส่วนทำให้กระแสชาตินิยมแบบขวาสุดโต่งปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น

3) ญี่ปุ่นกับมรดกโลก

ผู้วิจัยได้พยายามค้นคว้าหนังสือและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนมรดกโลกของประเทศญี่ปุ่น และได้พบวารสารญี่ปุ่นศึกษาระดับปริญญาโท เรื่อง “การขึ้นทะเบียนมรดกโลกประเทศญี่ปุ่น: บทเรียนเรื่องปัจจัย ส่งเสริมและนโยบายอดีตจนถึงปัจจุบันที่เป็นรูปธรรม”¹⁵ จากผู้เขียน กมลาสน์ กิรินันท์วัฒนา และดำรงพล พันธุ์จันทร์ (2021) ได้อธิบายว่าญี่ปุ่นได้มีความพยายามส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกและโบราณสถานมาตั้งแต่ยุคสมัยเมจิ ด้วยเจตนาารมณ์อันแรงกล้าที่บรรพบุรุษญี่ปุ่นสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น อีกทั้งได้ริเริ่มการออกกฎหมายคุ้มครองและนโยบายที่เกี่ยวข้องมากมายต่อมา ทำให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีมรดกโลกมากมายจนถึงปัจจุบัน โดยในบทความบางส่วนได้เล่าเรื่องความเป็นมาของมรดกญี่ปุ่นสู่มรดกโลกไว้ด้วย ซึ่งผู้วิจัยสามารถหยิบยกบางประเด็นมาศึกษาและต่อยอดได้ ต่อมาผู้วิจัยได้ค้นคว้าบทความออนไลน์และได้พบกับบทความวิชาการของธวิวิทย์ สุพทุทธิกุล เรื่อง ‘มรดกโลก’ อีกเวทีที่ญี่ปุ่น-เกาหลีได้ไม่ลดราวาศอก¹⁶ ซึ่งได้วิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นความคั่งค้างจากอดีตที่ยังไม่ได้รับการชำระสะสางอย่างเป็นที่พอใจในความสัมพันธ์ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ซึ่งในบทความบางส่วนได้กล่าวถึงการที่ญี่ปุ่นพยายามเชิดชูอดีตเพื่อสนองความชาตินิยมของตนและรักษาสถานะในเวทีระหว่างประเทศโดยใช้เวทีมรดกโลกเป็นเครื่องมือ ซึ่งบทความดังกล่าวเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่ต้องการศึกษา และสามารถหยิบยกประเด็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการใช้เวทีมรดกโลกพลิกฟื้นและหวนคืนชมอดีตแบบ ‘เลือกปฏิบัติ’ ของญี่ปุ่นพร้อมทั้งการยกตัวอย่างประกอบอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถนำข้อมูลมาศึกษาและต่อยอดได้เป็นอย่างมาก ต่อมาผู้วิจัยได้พบกับวารสารวิชาการเรื่อง “Heritage Soft Power in East Asia’s Memory Contests: Promoting and Objecting to Dissonant Heritage in UNESCO”¹⁷ จากผู้เขียนชาวญี่ปุ่น เรียวโกะ นากาโนะ (2018) ได้อธิบายว่าเวที ‘มรดกโลก’ ได้กลายเป็นเวทีสำคัญ

¹⁵ กมลาสน์ กิรินันท์, "การขึ้นทะเบียนมรดกโลกประเทศญี่ปุ่น: บทเรียนเรื่องปัจจัย ส่งเสริมและนโยบายอดีตจนถึงปัจจุบันที่เป็นรูปธรรม," วารสารญี่ปุ่นศึกษาระดับปริญญาโท ปีที่ 39 1 (2020).

¹⁶ สุพทุทธิกุล, "‘มรดกโลก’ อีกเวทีที่ญี่ปุ่น-เกาหลีได้ไม่ลดราวาศอก."

¹⁷ Nakano Ryoko, "Heritage Soft Power in East Asia’s Memory Contests: Promoting and Objecting to Dissonant Heritage in UNESCO," *Journal of Contemporary Eastern Asia* 17 (2018), <https://doi.org/https://doi.org/10.17477/jcea.2018.17.1.050>.

ของการแข่งขันทางการทูตสาธารณะและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออก บทความนี้มุ่งเน้นไปที่การใช้มรดกเป็นเครื่องมือในการเมืองระหว่างประเทศเหนือความทรงจำของสงครามโลกครั้งที่สองในการ "แข่งขันทางความทรงจำ" จากการวิเคราะห์การส่งเสริมมรดกที่ไม่ลงรอยกันในโครงการมรดกโลกของยูเนสโก และนำเสนอกรอบแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจการแข่งขันที่มีอำนาจเหนือ 'ระบอบความทรงจำ' ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระยะยาวระดับภูมิภาคของเอเชียตะวันออก กล่าวคือ การพยายามแข่งขันเสนอเรื่องราวในแบบของตนเอง โดยมีการแสดงองค์ประกอบของกระบวนการนี้พร้อมกรณีศึกษาของมรดกสองชิ้นที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างญี่ปุ่นและจีน ซึ่งก็คือ 'แหล่งมรดกของญี่ปุ่นการปฏิวัติอุตสาหกรรมเมจิ' ของญี่ปุ่น และ 'เอกสารการสังหารหมู่หนานจิง' ของจีน ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในปี 2015 นอกจากนี้ ในบทความวิชาการจากผู้เขียนเดียวกัน เรื่อง "A failure of global documentary heritage? UNESCO's 'memory of the world' and heritage dissonance in East Asia"¹⁸ (2018) ได้วิเคราะห์และตั้งคำถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพในกระบวนการคัดเลือก 'มรดก' ให้เป็น 'มรดกโลก' ขององค์การยูเนสโก (UNESCO) และความท้าทายยูเนสโกต้องเผชิญในการส่งเสริมมรดกระดับโลก โดยเฉพาะในกรณีที่มีมรดกนั้นมิใช่ข้อโต้แย้งจากรัฐอื่น เช่น กรณีความขัดแย้งเกี่ยวกับการจารึก 'Documents of Nanjing Massacre' ลงในทะเบียน 'ความทรงจำแห่งโลก' (Memory of the World) ซึ่งได้จุดชนวนความตึงเครียดระหว่างญี่ปุ่นและจีน ส่งผลให้ยูเนสโก (UNESCO) ถูกกดดันให้ปฏิรูปกระบวนการคัดเลือกและกระบวนการจารึกข้อมูลดังกล่าว และการถูกญี่ปุ่นซึ่งเป็นผู้สนับสนุนหลักขู่ว่าจะระงับการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ยูเนสโก (UNESCO) นอกจากนี้ ในบทความวิชาการจากผู้เขียนคนเดียวกันในเรื่อง "Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion"¹⁹ (2020) ได้อธิบายถึงความสำคัญของมรดกในฐานะแหล่งอำนาจอ่อน (soft power) ที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นสาธารณะและดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ โดยอธิบายว่าการรับรองมรดกโลกของยูเนสโก (UNESCO) ให้ประโยชน์แก่รัฐที่ต้องการส่งเสริมความภาคภูมิใจของชาติ ดึงดูดนักท่องเที่ยว และการลงทุนจากต่างชาติอย่างไร เอกสารฉบับนี้ยังเน้นย้ำถึงวิธีการที่มรดกเป็นผลิตภัณฑ์ที่คัดสรรมาจากประวัติศาสตร์ รวมทั้งยังเน้นย้ำว่าการเสนอชื่อ 'สถานที่แห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมเมจิของญี่ปุ่น' ทั้ง 23 แห่งให้เป็นมรดกโลกของญี่ปุ่นนั้น ได้กระตุ้นให้ผู้คนลี้มมองทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำของเกาหลีเกี่ยวกับการบังคับใช้แรงงาน ลัทธิล่าอาณานิคม และสงคราม จากการผลักดันภายใต้รัฐบาลของนายชินโซ อาเบะ ซึ่งมีผู้ช่วย คือ Kiko Kato โดยผู้เขียนสรุปว่าการทูตทางวัฒนธรรมที่เป็น 'มรดกโลก' ของญี่ปุ่นนั้นเป็นอำนาจอ่อน

¹⁸ Ryoko, "A failure of global documentary heritage? UNESCO's 'memory of the world' and heritage dissonance in East Asia." P2

¹⁹ Ryoko, "Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion." P3

(soft power) ที่ผลักเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ทางเลือกให้ถูกสืมเลื่อนไป ซึ่งเอกสารวิจัยทั้งสามชิ้นนี้เป็นเอกสารที่มีข้อมูลครบถ้วนแก่การนำมาใช้ศึกษาและอ้างอิง มีการเขียนสรุปข้อมูลทั้งหมดออกมาเป็นเหตุเป็นผลกันและแยกย่อยเป็นหัวข้อต่าง ๆ เพื่อให้ทำความเข้าใจได้ง่าย และตรงกับประเด็นที่ต้องการจะค้นหา

สรุปจากการที่ได้ทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีหนังสือและงานวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นหลังจากที่ต้องเผชิญกับการเป็นผู้ฝ่ายแพ้ในสงครามอยู่มากมายจากนักวิชาการทั่วโลก และสรุปได้ว่าญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ของประเทศเป็นอย่างมาก ต้องการให้เห็นว่าญี่ปุ่นยังคงมีเกียรติภูมิของญี่ปุ่นและมีความยิ่งใหญ่อยู่เสมอ และไม่ต้องการให้นานาประเทศมองว่าตนเป็นผู้แพ้สงครามแบบหมดรูป ซึ่งญี่ปุ่นได้พยายามปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของตนอยู่เสมอมาตั้งแต่สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากประเด็นในเรื่องแนวคิดเรื่องชาตินิยม (Nationalism) ที่ปลูกฝังอยู่ในสังคมมาตั้งแต่อดีตเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ผลักดันให้รัฐบาลญี่ปุ่นซึ่งมีแนวคิดทั้งชาตินิยมและอนุรักษนิยม เช่น รัฐบาลของนายชินโซะ อาเบะ พรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) ซึ่งดำเนินนโยบายปฏิบัติแบบจากบนลงล่าง (top-down) นำไปสู่การพยายามนำเสนอเรื่องราวที่ยกย่องเชิดชูอดีตอันยิ่งใหญ่ของตนในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 อีกทั้งตั้งใจมองข้ามข้อเท็จจริงในอีกมุมมองหนึ่งจากประเทศที่เป็นเหยื่อการกระทำของตนซึ่งการพยายามรักษาอำนาจและบทบาทในเวทีระหว่างประเทศโดยใช้เวที ‘มรดกโลก’ เป็นเครื่องมือแบบมองด้านเดียวซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจจะไม่ได้รับชื่อเสียงในทางที่ดีแบบที่ญี่ปุ่นหวังไว้ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่สำรวจและสนับสนุนเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าวนี้ยังมีจำนวนไม่มาก ผู้วิจัยจึงต้องการสำรวจในประเด็นดังกล่าวให้แจ่มชัดยิ่งขึ้น

ความเชื่อมโยงของการผลักดันมรดกโลกของญี่ปุ่นกับการเชิดชูอดีตและการหลงลืมความจริงโดยเจตนา (ภายใต้รัฐบาลนายชินโซะ อาเบะ 2012 - 2020)

มรดกโลก

มรดกโลก (world heritage) มีทั้งสิ่งที่ยังจับต้องได้ เช่น สถานที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งก่อสร้างโดยมนุษย์หรือสถานที่ทางธรรมชาติ รวมถึงวัตถุที่สื่อวัฒนธรรม เช่น อาหาร ศิลปะ และสิ่งที่ยังจับต้องไม่ได้ อาทิเช่น ความเชื่อ ความรู้ที่สืบทอดกันมา ศิลปะ ประเพณี และเทศกาล เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ตกทอดมายังปัจจุบัน โดยการผลักดันริเริ่มในการอนุรักษ์มรดกโลกครั้งแรก คือการมุ่งที่จะรักษามรดกวัฒนธรรมในกรณีของเขื่อนอัสวาน ประเทศอียิปต์เมื่อ ค.ศ. 1954 ซึ่งจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนมรดกโลกที่โดดเด่นโดยองค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) หรือ ยูเนสโก โดยในปี ค.ศ. 1972 ยูเนสโกเริ่มที่จะขึ้นบัญชีสถานที่ทั้งสิ่งก่อสร้างและ สิ่งที่เกิดโดยธรรมชาติ จำนวนรายการที่เพิ่มมากขึ้น โดยการเสนอพื้นที่เพื่อเป็น “มรดกโลก” ถือเป็นการอนุมัติว่าพื้นที่แห่งนั้นมีคุณค่าแก่การเยี่ยมชม เปรียบเสมือน

“สิ่งมหัศจรรย์ของโลก” ยุคใหม่ ซึ่งช่วยปลูกฝังความภาคภูมิใจและสนับสนุนประเทศต่าง ๆ ในการที่จะรักษาสถานที่นั้น ทั้งยังมีแรงจูงใจที่เห็นชัด เช่น ในทางเศรษฐกิจที่ได้มาจากรายได้จากนักท่องเที่ยว เงินทุนสนับสนุน หรือองค์ความรู้ที่ได้จากนานาชาติในการรักษามรดกนั้นให้ยั่งยืน หลายประเทศจึงต้องการที่จะถูกนำเสนอให้เป็นมรดกโลก ซึ่งการจะได้มาซึ่งคำว่า “มรดกโลก” จากองค์การยูเนสโกนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายและค่อนข้างมีความซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตามตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม และทางธรรมชาติ พ.ศ. 1972²⁰ ในดำเนินการตามขั้นตอนการเสนอชื่อให้ครบถ้วนซึ่งต้องมีการเตรียมเอกสารมากมาย พร้อมทั้งต้องศึกษาหาข้อมูลเชิงลึกของมรดกโลกชิ้นนั้นๆ และศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกับมรดกของประเทศอื่นๆ โดยจะมีการองค์กรตรวจสอบภายในเป็นผู้พิจารณาความเป็นมรดกโลกตามแต่ประเภทของมรดกนั้นๆ เช่น หากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจะเป็นหน่วยงาน ICOMOS (The International Council of Monuments and Sites) หากเป็นมรดกทางธรรมชาติจะเป็น IUCN (The International Union for Conservation of Nature) เป็นต้น ซึ่งจะแยกพิจารณาในประเภทมรดกที่ต่างกัน ทั้งนี้เมื่อมรดกของชาติเข้าสู่ระบบของยูเนสโกแล้ว การขึ้นทะเบียนมรดกโลกจะถือเป็นผลจากข้อตกลงพหุภาคีที่ผ่านการกลั่นกรองจากองค์กรผู้เชี่ยวชาญ เช่น International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) หรือ International Union for the Conservation of Nature (IUCN) เห็นชอบเป็นเอกฉันท์โดยคณะกรรมการมรดกโลก อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจบนพื้นฐานของฉันทามตินี้ อาจเกิดความผิดพลาดได้ เนื่องจากคณะกรรมการมรดกโลกมีประเทศสมาชิกเพียง 21 ประเทศ และความกังวลทางการเมืองอาจทำให้การตัดสินใจขั้นสุดท้ายขัดต่อคำแนะนำขององค์กรผู้เชี่ยวชาญในบางครั้ง ดังนั้น ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นเมื่อมรดกที่ถูกเกณฑ์เข้ามาเป็นเพียงเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ที่หม่อมมองเพียงเรื่องเดียวและไม่สนใจเรื่องอื่นๆ

ความเป็นมาของ ‘มรดก’ ญี่ปุ่น

การใช้มรดกชาติเป็นเครื่องมือในการแสดงอารยธรรมและความเจริญรุ่งเรืองของญี่ปุ่นเริ่มมาตั้งแต่ยุคสมัยเมจิ (ปีค.ศ. 1871)²¹ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงการตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก โดยได้เริ่มออกพระราชกฤษฎีกาเพื่อการคุ้มครองโบราณวัตถุและสมบัติเก่า (The Proclamation for the Protection of Antiques and Old Properties)²² โดยญี่ปุ่นมีความเป็นชาตินิยมและความตระหนักในความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก เราจึงเห็นวิวัฒนาการแรกของการอนุรักษ์สมบัติชาติของประเทศญี่ปุ่นและมีการออกกฎหมายการอนุรักษ์มรดกชาตินับตั้งแต่นั้นมา โดยในปี ค.ศ. 1934 ญี่ปุ่นได้ก่อตั้งองค์กรแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศ

²⁰ กิรินันท์, "การขึ้นทะเบียนมรดกโลกประเทศญี่ปุ่น: บทเรียนเรื่องปัจจัย ส่งเสริมและนโยบายอดีตจนถึงปัจจุบันที่เป็นรูปธรรม." p48

²¹ เรื่องเดียวกันหน้า 46

²² เรื่องเดียวกันหน้า 50

ตามกรอบความคิดการทูตสมัยใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการสานเสวนาในหมู่ผู้มีบทบาททางวัฒนธรรมชั้นนำของโลก โดยมีบทบาทในการ “ปรับภาพลักษณ์” แห่งชาติของญี่ปุ่นหลังจากตัดสินใจถอนตัวออกจากองค์การสันนิบาตชาติ (League of Nations) ทั้งนี้ ในการประชุมสมัยสามัญครั้งที่ 6 ของยูเนสโก (UNESCO) ซึ่งมีวาระสำคัญคือการรับรองสมาชิกภาพของญี่ปุ่นใน UNESCO²³ มะเอะตะ ทะมอน (Maeda Tamon) หัวหน้าคณะผู้แทนญี่ปุ่นได้กล่าวว่า “จิตวิญญาณของยูเนสโก (UNESCO) คือหลักการที่ชี้แนะญี่ปุ่นซึ่งกลายมาเป็นวิถีที่ญี่ปุ่นสร้างตนเองขึ้นใหม่ในฐานะรัฐที่เป็นประชาธิปไตยและรักสันติภาพ”²⁴ ซึ่งเมื่อพิจารณาคำกล่าวนั้นอาจมองได้ว่า ญี่ปุ่นเล็งเห็นถึงความสำคัญของการทูตวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการ ‘ขยายคุณค่าและผลประโยชน์แห่งรัฐ’ ผ่านการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ที่ไม่ใช่ญี่ปุ่นในช่วงสงครามและการวางญี่ปุ่นให้อยู่ในสถานะที่สามารถต่อรองระหว่างประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้ว อีกทั้งเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับประเทศเอเชียที่กำลังพัฒนา เช่น จีนและเกาหลีซึ่งเป็นการพยายาม “สร้างภาพลักษณ์” ให้เป็นเหมือนกับสถานะดั้งเดิมของญี่ปุ่นในช่วงที่รุ่งเรืองก่อนจะกลายเป็นผู้แพ้สงครามโลก ต่อมาญี่ปุ่นได้เข้าไปมีบทบาทนำต่อการตัดสินใจในการก่อร่างนโยบายและผ่านอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติในปี ค.ศ. 1972 อีกด้วย

‘มรดก’ เป็นผลผลิตที่คัดสรรมาจากประวัติศาสตร์เพื่อให้คนรุ่นปัจจุบันและคนในอนาคตได้จดจำ หรือสามารถปลอมแปลงอดีตที่เลือกไว้ มรดกเป็นทรัพยากรที่มีประโยชน์สำหรับผู้มีบทบาททางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล กลุ่ม หรือบุคคล เพื่อใช้ในการตอบสนองความต้องการและแรงบันดาลใจทางการเมืองของพวกเขาในขณะที่โลกาภิวัตน์เพิ่มระดับของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจทั่วโลก รัฐบาลญี่ปุ่นมีเป้าหมายที่จะใช้ประโยชน์จากคุณค่าของมรดกเพื่อให้ได้รับการยอมรับในระดับสากลและดึงดูดความสนใจในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ และมองกิจการของสหประชาชาติด้านอื่นๆที่ไม่ใช่การเมืองและความมั่นคงว่าเป็นพื้นที่ที่ตนสามารถแสดงบทบาทได้อย่างไม่ขัดกับอุดมการณ์สันตินิยม ‘ชาติที่ไผ่สันติ’ ที่ต่อต้านการทหาร โดยมองบทบาทด้านเศรษฐกิจ การพัฒนา สังคม และวัฒนธรรมว่ามีคุณูปการทางอ้อมต่อการส่งเสริมสันติภาพและสวัสดิภาพของผู้คนบนโลก ดังนั้น เวที UNESCO จะเป็นเวทีที่ญี่ปุ่นให้ความสนใจอันดับแรกๆ ในการกลับเข้าสู่ประชาคมโลกหลังจากยุคหลังสงคราม ซึ่งประวัติการณ์ขึ้นทะเบียนมรดกโลกของญี่ปุ่นจะย้อนกลับไปในปี 1993 เมื่อสถานที่แรกของญี่ปุ่นได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกโดยองค์การยูเนสโก โดยในปัจจุบันสถานที่และวัฒนธรรมของญี่ปุ่นได้รับการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกจำนวนทั้งสิ้น 25

²³ เสกสรร อานันทศิริเกียรติ, "ยุทธศาสตร์การทูตสาธารณะ ของญี่ปุ่นและเกาหลีใต้: บทเรียนและข้อเสนอแนะต่อไทย," ศูนย์การศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ กรุงเทพฯ (2020). P3

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28

แหล่ง ประกอบด้วยมรดกโลกทางวัฒนธรรม 20 แหล่ง และมรดกโลกทางธรรมชาติ 5 แหล่ง²⁵ ซึ่งญี่ปุ่นยังคงดำเนินการขอลงทะเบียนสถานที่แห่งใหม่ที่ตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดโดยยูเนสโกอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งได้พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจการของยูเนสโก และให้เงินทุนเป็นผู้สนับสนุนหลัก เพื่ออภิสิทธิ์ในการสร้างข้อต่อรองและเงื่อนไขต่างๆ อีกด้วย

ชาตินิยมกับความคิดถึงอดีตของญี่ปุ่น

แนวคิดชาตินิยมสุดโต่งของญี่ปุ่นมีมาแต่เดิมและได้รับการปลุกฝังอย่างมากในยุคสมัยเมจิ ซึ่งมีลัทธิชินโตเป็นรากฐาน เริ่มต้นเมื่อมหาอำนาจตะวันตกได้ใช้สงครามฝิ่นเป็นข้ออ้างในการข่มขู่ญี่ปุ่นให้เปิดประเทศและได้นำกองทัพเรือสหรัฐอเมริกาซึ่งนำโดยนายพลเรือแมทธิว เพอร์รี่ (Matthew Perry) เติมน้ำอย่างอ่าวเอโดะ อีกทั้งได้แสดงท่าทีที่แข็งกร้าวเพื่อกดดันให้ญี่ปุ่นลงนามในสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (Kanagawa treaty) และกดดันให้เปิดประเทศทำให้ญี่ปุ่นได้รับรู้ถึงภัยคุกคามอย่างหนัก การเข้ามาของตะวันตกนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในสังคมญี่ปุ่น จนกระทั่งเกิดการล้มเลิกระบบโชกุน และเริ่มการปฏิรูปในสมัยเมจิ อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีการปฏิรูปประเทศในหลายด้านตามแบบชาวตะวันตก แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความเชื่อ ค่านิยมของคนญี่ปุ่นที่เคยมีมาแต่เดิมเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการเคารพเชื่อฟังผู้นำ ความกตัญญู และความจงรักภักดี โดยกลุ่มชาตินิยมเป็นผู้ที่ส่งเสริมการขยายตัวของญี่ปุ่นออกสู่เอเชียตะวันออกเฉียงและเป็นที่กำลังใจให้กลุ่มมุ่งเป้าไปที่การขยายตัวของญี่ปุ่นออกไปจนกลายเป็นจักรวรรดิญี่ปุ่นที่ยิ่งใหญ่ในที่สุด และแนวคิดชาตินิยมนี้ยังคงมีอยู่ในสังคมญี่ปุ่นปัจจุบัน ไม่ได้สูญหายไปเนื่องจากสงคราม ในขณะที่เรียกตนเองว่าเป็นสังคมที่ 'ใฝ่ความสงบ' แม้แต่รัฐธรรมนูญในมาตรา 9 ที่กำหนดให้ญี่ปุ่นสละสิทธิ์ในการใช้สงครามเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง อาจไม่ได้หมายความว่าญี่ปุ่นจะมีสันติภาพอย่างที่เรามองเห็น ซึ่งพฤติกรรมของกลุ่มชาตินิยมสุดโต่งขวาจัด เช่น การเน้นการอ้างครีษาคาความเป็นญี่ปุ่น ก้าวร้าวต่อองค์กรที่มีนโยบายต่อต้านการเล่นเพลงชาติญี่ปุ่นหรือแสดงสัญลักษณ์ความเป็นชาติญี่ปุ่น ออกตระเวนประท้วงตามแหล่งที่มีองค์กรของชาวรัสเซีย จีน และเกาหลี ส่งเสริมสังคมชายเป็นใหญ่ การที่มักจะตีความประวัติศาสตร์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แบบให้ความชอบธรรมต่อญี่ปุ่นในการทำสงครามเพราะเชื่อว่าญี่ปุ่นเป็นเผ่าพันธุ์ผู้นำ ไม่เชื่อเรื่องพฤติกรรมความไม่เหมาะสมของทหารญี่ปุ่นในระหว่างสงคราม ไม่เห็นด้วยกับหนังสือเรียนที่ทำให้ญี่ปุ่นดูเหมือนเป็นฝ่ายผิด และการพยายามให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ฉบับทางเลือกไว้ในห้องพักของแขกชาวต่างชาติในโรงแรมบางแห่งของญี่ปุ่น²⁶ อาทิเช่น หนังสือปฏิเสธการสังหารโหดที่หนานกิง ปฏิเสธพฤติกรรมทารุณผู้หญิง (comfort

²⁵ กมลาสน์ กิรตินันท์, การขึ้นทะเบียนมรดกโลกประเทศญี่ปุ่น: บทเรียนเรื่องปัจจัย ส่งเสริมและนโยบายอดีตจนถึงปัจจุบันที่เป็นรูปธรรม, วารสารญี่ปุ่นศึกษารวมศาสตร์ ปีที่39 ฉบับที่ 1, มิถุนายน 2020, หน้า 46-50

²⁶ ทิพากร, "ชาตินิยมขวาสุดโต่งในญี่ปุ่น."

women) เป็นต้น สมาชิกกลุ่มขวาจัดเหล่านี้มีทุกในทุกสาขาอาชีพ รวมทั้งในพรรคการเมืองที่เป็นพรรครัฐบาล โดยเฉพาะรัฐบาลภายใต้ ‘นายกรัฐมนตรี ชินโซ อาเบะ’ ซึ่งมักถูกมองจากประชาคมโลกว่าเป็นรัฐบาลอนุรักษ์นิยมฝ่ายขวาจัดที่มีแนวคิดชาตินิยมสุดโต่ง²⁷

ชินโซ อาเบะ เป็นนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นคนที่ 57 และหัวหน้าพรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) มีฉายาว่า ‘เจ้าชาย’ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีที่อายุน้อยที่สุดและดำรงตำแหน่งยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นอีกด้วย โดยดำรงตำแหน่งครั้งแรกเมื่อปี 2006 นาน 1 ปี ก่อนจะกลับมาดำรงตำแหน่งต่อเนื่อง 2 สมัย จากปี 2012 ถึงปี 2020 และประกาศลงจากตำแหน่งในเวลาต่อมาเนื่องจากปัญหาสุขภาพ ซึ่งอาเบะมาจากตระกูลใหญ่ทางการเมืองของญี่ปุ่นในฐานะบุตรชายของชินทาโร อาเบะ อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศ และหลานชายของนายกรัฐมนตรีโนบุสึเกะ อาเบะ อดีตนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น โดยดำรงตำแหน่งในช่วงปี 1939 - 1940 ซึ่งมีแนวคิดอนุรักษนิยมสุดโต่งและเกลียดชังรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นที่ร่างโดยสหรัฐฯ และถูกนำมาใช้ใน ช่วงหลังสงครามภายใต้การยึดครองของอเมริกา โดยนายอาเบะก็มีมุมมองเรื่องนี้เช่นเดียวกันกับคุณตา เขามองว่ารัฐธรรมนูญปี ค.ศ.1947 เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งที่เขาคิดว่าไม่ยุติธรรมต่อญี่ปุ่น จากที่ประเทศพ่ายแพ้สงครามและถูกครอบด้วยระเบียบและค่านิยมของชาติผู้ชนะสงครามที่เป็นประเทศตะวันตก และการถูกจำกัดระดับการป้องกันตนเองด้านการทหารถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะมีอาวุธที่ทันสมัย โดยนายอาเบะมักจะใช้วาทกรรมทางการเมืองที่สร้างภาพลักษณ์ว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศ "ปกติธรรมดา" และ "สวยงาม" ที่สามารถมีกองทัพแข็งแกร่งขึ้นและมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น อีกทั้งเขายังเชื่อว่าประเทศอื่นๆ ควรให้ความสนใจญี่ปุ่นและคนญี่ปุ่นควรภาคภูมิใจต่อประวัติศาสตร์ของประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาเศรษฐกิจ สันติภาพ และความร่วมมือกับชาติอื่นๆ จนสามารถได้รับการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ ดังนั้น นายอาเบะจึงเป็นแรงขับเคลื่อนของฝ่ายอนุรักษนิยมในความพยายามลบเลือนและฟอกขาวความโหดร้ายช่วงสงครามและต้องการให้ญี่ปุ่นหยุดขอโทษต่อความโหดร้ายดังกล่าว ทั้งนี้ รัฐบาลภายใต้การนำของชินโซ อาเบะ (2012 - 2020) มักจะให้ความสำคัญกับการดำเนินนโยบายสนับสนุนส่งเสริมมรดกโลกซึ่งบอกเล่าเรื่องราวของญี่ปุ่นในอดีตเพื่อการเสริมสร้างภาพลักษณ์ในเชิงบวก โดยเฉพาะการพยายามนำเสนอมรดกที่อยู่ในช่วงเวลาการฟื้นฟูเมจิ เช่น การผลักดัน ‘สถานที่ที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ’ (the Sites of Japan’s Meiji Industrial Revolution) หรือ SJMIR²⁸ เป็น ‘มรดกโลก’ ให้ได้ ในช่วงปี ค.ศ. 2015 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนความชาตินิยมและวาระทางการเมืองของพรรค LDP และถึงแม้ว่าจะมี

²⁷ เรื่องเดียวกัน

²⁸ Ryoko, "Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion." P3

เสียงวิพากษ์วิจารณ์จากทั้งเพื่อนบ้าน และแม้แต่จากประชาชนญี่ปุ่นเอง แต่รัฐบาลญี่ปุ่นก็ยังคงตื้อตึงที่จะผลักดัน SJMIR ให้เป็นมรดกโลก ซึ่งตั้งแต่กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 นายกรัฐมนตรีอาเบะ และสมาชิกพรรค LDP ฝ่ายอนุรักษ์นิยมคนอื่นๆ ในคณะรัฐมนตรีของเขาได้ริเริ่มวาระการประชุมเพื่อดำเนินการนโยบายต่างประเทศแบบใหม่และพยายามปลุกกระตมความชาตินิยม เช่น การสอนประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นที่ปลุกฝังความรักและภูมิใจในชาติในปี 2013 อาเบะเดินทางไปเยือนศาลเจ้ายาสุคุนิ (Yasukuni Shrine) อนุสรณ์สถานทหารญี่ปุ่นที่เสียชีวิตจากสงคราม รวมถึงทหารที่ถูกลงโทษจากศาลอาชญากรรมสงครามหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยพวกอนุรักษ์นิยมมองว่าการไปเยือนก็เพื่อให้เกียรติแก่เหล่าทหารญี่ปุ่นที่เสียชีวิตในสงคราม ซึ่งได้สร้างไม่พอใจแก่จีน เกาหลีใต้ รวมทั้งสหรัฐฯ ที่มองว่าการไปเยือนของผู้นำญี่ปุ่น เหมือนกับการพอกขาวและลบล้างโทษให้การสั่งหารหมู่ของทหารญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลก และการพยายามแก้ไขรัฐธรรมนูญปี 1936 เป็นต้น

การเสนอชื่อสถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ' (the Sites of Japan's Meiji Industrial Revolution) หรือ SJMIR เพื่อขึ้นทะเบียนมรดกโลกโดยรัฐบาลญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นยื่นเสนอชื่อ SJMIR ต่อยูเนสโกศูนย์มรดกโลกในปี 2014 แม้ว่าเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นจะมีความพยายามในการสร้างภาพลักษณ์ความทันสมัยและการพัฒนาอุตสาหกรรมในช่วงยุคบาคุมัตสึและเมจิให้เป็นที่นิยมในหมู่ชาวญี่ปุ่น แต่ก่อนที่จะมีการประกาศการเสนอชื่ออย่างเป็นทางการได้มีการถกเถียงเกิดขึ้นในสังคมญี่ปุ่นจากหลายภาคส่วนเกี่ยวกับความเหมาะสมของการเสนอชื่อและความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการเสนอชื่อดังกล่าว ซึ่งโดยปกติแล้วการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับยูเนสโกและมรดกโลกของญี่ปุ่นจะอยู่ภายใต้บทบัญญัติของสภာวัฒนธรรมในกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (the Ministry of Education, Culture, Sports, Science, and Technology) หรือ MEXT และสำนักงานวัฒนธรรม (Japan's Cultural Agency) หรือ JCA โดยเจ้าหน้าที่ของ MEXT และสมาชิกนักวิชาการของคณะกรรมการมรดกโลกในสภากิจการวัฒนธรรมได้แสดงออกถึงข้อกังวลเกี่ยวกับความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการนำเสนอชื่อดังกล่าว และเล็งเห็นถึงความท้าทายในแง่ของการบริหารจัดการที่เหมาะสมเพื่อการปกป้องและอนุรักษ์สถานที่และทรัพย์สิน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวมสถานที่ต่างๆ เช่น อุต่อเรือ Mitsubishi No. 3 Dry Dock และ Mitsubishi Giant Cantilever Crane ในอุต่อเรือนางาซากิเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน เนื่องจากเป็นสินทรัพย์ในการดำเนินงานที่อยู่นอกขอบเขตของรัฐบาลญี่ปุ่น²⁹ และบริษัทเจ้าของทรัพย์สินที่ดำเนินการก็ไม่เต็มใจที่จะสนับสนุนแนวคิดในการรวมทรัพย์สินเหล่านั้นในการเสนอชื่อเป็นมรดกโลก เพราะอาจสร้างภาระหน้าที่เพิ่มเติม

²⁹ Ryoko Nakano, *Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion* International Journal of Asian Studies (2020), 1–18, DOI:10.1017/S1479591420000467 p 10

ในการปกป้องและรักษาทรัพย์สินของตนให้คงอยู่ในสถานะปัจจุบันตลอดไป นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศก็ได้แสดงความกังวลเกี่ยวกับความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นกับจีนและเกาหลีใต้ ในกรณีสถานที่แหล่งอุตสาหกรรมบางแห่งที่เกี่ยวข้องกับ ‘การบังคับใช้แรงงาน’ ในช่วงสงคราม

อย่างไรก็ตาม การเข้ามามีบทบาทของทีมงานเมืองชุดใหม่จากพรรค LDP ที่ได้รับการสนับสนุนจากนายกรัฐมนตรีอาเบะ ซึ่งนำโดยคาโต้ โคโค (Kato Koko) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกโลกฝ่ายอนุรักษ์นิยมของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญประเภทแรกเกี่ยวกับมรดกทางอุตสาหกรรมในภาษาญี่ปุ่นชื่อว่า Sangyo Isan (industrial heritage) โดยได้ริเริ่มการเสนอชื่อ SJMIR แบบอนุกรมและการใช้วิธีเสนอชื่อโดยมีคำสนับสนุนจากผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกโลกระดับโลก ทำให้เสียงที่ไม่เห็นด้วยในสังคมญี่ปุ่นหายไป ซึ่งเธอมีบทบาทหลักในการดำเนินการรวบรวมข้อมูลและจัดทำไฟล์เอกสารนำเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของ SJMIR เพื่อเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลกจนประสบความสำเร็จในที่สุด และถึงแม้ว่า Kato จะไม่ใช่นักการเมือง แต่เธอก็มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกพรรค LDP และข้าราชการระดับสูง เนื่องจากพ่อของเธอคาโต้ มุสสึกิ (Kato Mustuki) เคยเป็นหนึ่งในสมาชิกระดับแนวหน้าของพรรค LDP ซึ่งเคยเป็นมือขวาของนายชินทาโร อาเบะ พ่อของนายกรัฐมนตรีชินโซะ อาเบะ³⁰ จึงทำให้เธอได้รับการไว้วางใจและการสนับสนุนมากมายจากรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีชินโซะ อาเบะ ทำให้เธอเข้าถึงข้อมูลและทุนทรัพย์ได้อย่างกว้างขวาง และได้รับตำแหน่งผู้ช่วย โดยเธอได้ดำเนินการผ่านกลยุทธ์ต่างๆ เช่น การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับสถานที่อื่นๆที่เกี่ยวข้องในญี่ปุ่น และการเข้าหาผู้นำในระดับท้องถิ่นให้เล็งเห็นถึงการใช้สถานที่ทางประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวและการฟื้นฟูภูมิภาค ซึ่งจะสามารถนำผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองในท้องถิ่นผสานเข้าด้วยกันภายใต้แนวคิดกว้างๆ ของการฟื้นฟูสถานที่มรดกทางอุตสาหกรรมเมจิ และได้มีการจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือระดับภูมิภาคเพื่อส่งเสริมพื้นที่ดังกล่าว เรียกว่า “แหล่งมรดกทางอุตสาหกรรมสมัยใหม่ในภูมิภาคคิวชู-ยามากูจิ” ในปี 2006 หรือแม้แต่การติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกที่มีชื่อเสียงระดับโลกที่ไม่ใช่ชาวญี่ปุ่น ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการมรดกโลก ICOMOS (The International Council of Monuments and Sites) และคณะกรรมการระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางอุตสาหกรรม (TICCIH)³¹ เช่น Stuart B. Smith อดีตเลขาธิการ TICCIH, Sir Neil Cossons อดีตประธาน English Heritage, Michael Pearson ที่ปรึกษาด้านการวางแผนมรดกในออสเตรเลีย และ Dinu Bumbaru ผู้เชี่ยวชาญจาก ICOMOS ประเทศแคนาดา เป็นต้น เพื่อขอคำแนะนำในการสร้างและปรับแต่งเรื่องเล่าเกี่ยวกับเรื่องทางประวัติศาสตร์ของ SJMIR ให้เหมาะสมในการจัดทำเอกสารการขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก

³⁰ เรื่องเดียวกันหน้า 9

³¹ "国家、社会のため、広い視野と使命感をもって試行錯誤しつつ挑戦し続けた「明治の産業革命」の意義," 2015, accessed 24 March 2023 http://www.japansmeijiindustrialrevolution.com/people/20151110_3.html.

โดยผู้เชี่ยวชาญชาวตะวันตกดังกล่าวได้รับเชิญให้ตรวจสอบสถานที่และทรัพย์สินที่มีศักยภาพโดยรัฐบาลท้องถิ่นและระดับชาติ รวมถึงแบ่งปันความรู้และมุมมองของพวกเขาในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติที่จัดขึ้นในญี่ปุ่น (เช่น โตเกียวในปี 2006 และ 2014, ฮางิในปี 2007, คิตะคิวชูในปี 2013)³² ด้วยวิธีนี้เอง ผู้เชี่ยวชาญชาวตะวันตกจึงได้มีส่วนร่วมในการค้นพบสถานที่ที่มีศักยภาพในการเป็นมรดกโลกในแหล่งมรดกทางอุตสาหกรรมเมจิ โดยช่วยอธิบายและยืนยันข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ รวมถึงช่วยให้คำแนะนำในการจัดทำเรื่องเล่าและเหตุผลสำหรับการเสนอชื่อมรดกทางอุตสาหกรรมเมจิอย่างมีประสิทธิภาพ

ถึงแม้ว่าข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญชาวตะวันตกจะมีบทบาทที่สำคัญ แต่ Kato Koko และทีมงานชาวญี่ปุ่นของเธอเป็นผู้สรุปการสร้างเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ของ SJMIR ด้วยตัวเอง โดยมักจะเลือกนำเสนอเพียงแคเสียงสนับสนุนเชิงบวกเพียงด้านเดียวจากเหล่าผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกโลกชาวตะวันตกเท่านั้น โดยคำกล่าวและข้อความสนับสนุนเชิงบวกได้ปรากฏอยู่ในเว็บไซต์ทางการเกี่ยวกับการนำเสนอประวัติและความเป็นมา SJMIR ของรัฐบาลญี่ปุ่น ซึ่งบริหารงานโดยสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี โดยมีการแจ้งให้ทราบว่าเว็บไซต์ดังกล่าว ‘อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ Kato Koko’³³ รวมทั้งเว็บไซต์ของ National Consortium of Industrial Heritage ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 2013³⁴ เพื่อนำเสนอข้อมูลในการสนับสนุนการเสนอชื่อมรดกโลกของ SJMIR อาทิเช่น ข้อความสนับสนุนของ Stuart B. Smith อดีตผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์ Ironbridge Gorge และอดีตเลขาธิการ TICCIH ซึ่งมีส่วนร่วมอย่างมากในการช่วย Kato การสร้างเรื่องเล่าเกี่ยวกับ SJMIR โดยบนเว็บไซต์ดังกล่าวระบุว่า สมมติสนับสนุนให้ SJMIR เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของ “การพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยตนเอง” อีกทั้งเว็บไซต์ยังนำเสนอมุมมองของเขาว่าการนำเสนอมรดกทางอุตสาหกรรมเมจิควรตัดกิจกรรมทางทหารญี่ปุ่นออกจากความทรงจำไป ความว่า:

“การมีส่วนร่วมในภายหลังของญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่หนึ่งในนามของฝ่ายสัมพันธมิตร ไม่ได้มีส่วนใด ๆ ในเรื่องราวของ SJMIR อีกทั้งการกระทำเกินเลยของกองทัพญี่ปุ่นในแมนจูเรียในช่วงทศวรรษที่ 1920 และ 1930 ก็ไม่มีความสำคัญแต่อย่างใด สงครามแปซิฟิกเป็นผลลัพธ์ที่โชคร้ายจากการออกแบบกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่นที่ส่งผลให้ฝ่ายสัมพันธมิตรใช้อาวุธปรมาณู ด้วยเหตุผลนี้หลายคนเลือกที่จะหลีกเลี่ยงการพูดถึงช่วงเวลาตั้งแต่การฟื้นฟูเมจิเป็นต้นไป แต่ไม่มีอะไรน่าละอายกับความก้าวหน้าอันเหลือเชื่อของการพัฒนาทางเทคโนโลยีและสังคมซึ่งเกิดขึ้นในช่วงสี่สิบปีระหว่างปี 1868 และ 1908 ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งวิบุรุษของการพัฒนาของญี่ปุ่นซึ่งเป็นสิ่งที่พวกเขาควร

³² Ryoko, "Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion." p 8

³³ เรื่องเดียวกัน หน้า 8-9

³⁴ "Sekai no Koe 世界の声," 2015, <https://sangyoisankokuminkaigi.jimdo.com>.

ภาคภูมิใจและเป็นสิ่งที่มีความสำคัญระดับโลก ไม่ใช่เพียงเพราะญี่ปุ่นกลายเป็นมหาอำนาจหนึ่งของโลกแต่เนื่องจากในขณะเดียวกัน ลัทธิญี่ปุ่นได้แผ่ขยายไปทั่วโลก ทำให้เกิดขบวนการศิลปะและหัตถกรรม รวมถึงอาร์ตนูโวและความชื่นชมอย่างสุดซึ้งต่อวัฒนธรรมญี่ปุ่น ถึงเวลาแล้วที่จะแจ้งให้ประเทศญี่ปุ่นและทั่วโลกได้รับทราบถึงความสำคัญของการพัฒนาอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น และเฉลิมฉลองด้วยการทำให้ SJMIR ของญี่ปุ่นกลายเป็นมรดกโลก”³⁵

จะเห็นได้ว่าเขาได้เน้นย้ำถึงช่วงเวลาแห่งการพัฒนาของญี่ปุ่นอย่างกล้าหาญที่ไม่ควรลืมเพียงเพราะสิ่งใหม่ก็ตามมาในภายหลัง โดยเน้นไปที่ความสามารถของชาวญี่ปุ่นในการปรับตัวกับความรู้และเทคโนโลยีของตะวันตกให้เข้ากับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของตนเอง ตลอดจนความคิดสร้างสรรค์ซึ่งสามารถมีอิทธิพลต่อโลกตะวันตกได้ ด้วยวิธีนี้ มรดกทางอุตสาหกรรมเมจิควรได้รับการเฉลิมฉลองในฐานะสัญลักษณ์ของตะวันออกที่สามารถผสมผสานวัฒนธรรมตะวันตก นอกจากนี้เสียงสนับสนุนจากบทสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมรดกอุตสาหกรรมอีกคนคือ Sir Neil Cossons อดีตประธาน English Heritage ที่ปรากฏอยู่บนเว็บไซต์ดังกล่าว ได้ระบุคำชื่นชมยกย่อง SJMIR ของเขาว่า “SJMIR เป็นมรดกโลกที่โดดเด่นซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการผงาดขึ้นของญี่ปุ่นในฐานะรัฐอุตสาหกรรมในปลายศตวรรษที่ 19” นอกจากนี้ Dinu Bumbaru ผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกทางอุตสาหกรรมชาวแคนาดาจาก ICOMOS ได้แสดงความสนใจเป็นพิเศษในการรวมไซต์สถานที่ปฏิบัติการอุตสาหกรรม เช่น มิทซึบิชิ นิปปอนสตีลและท่าเรือมิเอะ เข้าในการเสนอชื่อเป็นมรดกโลกด้วย เขาได้แนะนำว่าการรวมสถานที่ปฏิบัติการและเครื่องจักรนั้นต้องกำหนดนโยบายและมาตรการเพื่อปกป้องไซต์ที่ตั้งกล่าวอย่างเหมาะสม และรู้สึกยินดีกับความคิรีเริ่มของญี่ปุ่นในการรับมือกับงานที่ท้าทายนี้³⁶ รวมถึงบนเว็บไซต์ National Consortium of Industrial Heritage ของประเทศญี่ปุ่นได้นำเสนอคลิปวิดีโอมุมมองเชิงบวกของ Dietrich Soyeز นักภูมิศาสตร์ชาวเยอรมันและผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกทางอุตสาหกรรมเกี่ยวกับหนึ่งในทรัพย์สินของ SJMIR ซึ่งเขาได้ถูกรับเชิญจาก Kato ให้ไปที่โรงงานเหล็กยาวาตะที่เมืองคิตะคิวชู ซึ่งปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของบริษัท Nippon Steel เพื่อเป็นที่ปรึกษาในการเสนอชื่อมรดกโลก โดยในวิดีโอ เขาได้ให้แนะนำให้ Kato และชาวญี่ปุ่นคนอื่นๆ ความว่า:

“ในระหว่างขั้นตอนการสมัครของคุณเพื่อขอขึ้นทะเบียนมรดกโลกนี้ ฉันคิดว่าคุณควรเน้นข้อเท็จจริงที่ว่านี่คือมรดกโลกของญี่ปุ่นแต่เป็นอดีตของเยอรมนีด้วย และหากคุณเน้นข้อมูลของการข้ามพรมแดนเหล่านี้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างโรงงานดั้งเดิมของเยอรมนีกับวิศวกรรมของเยอรมัน

³⁵ "Wasuregatai S. Smith shi tonon gekiron no hibi 忘れ難いスミス氏との激論の日々," 2017, accessed 20 May 2023, <http://www.japansmeijiindustrialrevolution.com/people/20170719.html>.

³⁶ "Toroku made no michinori to shisan no kongo wo mitsumete 登録までの道のりと資産の今後を見つめて," 2016, accessed 20 May 2023, <http://www.japansmeijiindustrialrevolution.com/people/20161228.html>.

และได้กลายมาเป็นสิ่งที่เป็นของญี่ปุ่นอย่างแท้จริง คุณก็สามารถเสนอข้อโต้แย้งที่ไม่เหมือนใครได้ เนื่องจากแหล่งมรดกโลกส่วนใหญ่เป็นของชาติเดียวเท่านั้น แต่สิ่งนี้เป็นทรัพย์สินข้ามชาติสำหรับการยื่นขอการขึ้นทะเบียนจากมุมมองของฉัน และนี่เป็นมุมมองส่วนตัวของฉันซึ่งเป็นนักภูมิศาสตร์ข้ามชาติ”³⁷

โดยสรุปภาพรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญชาวตะวันตกจะเห็นได้ว่าเว็บไซต์ทางการของ SJMIR ภายใต้การดูแลกำกับของ Kato Koko จะเลือกรายงานเฉพาะมุมมองของเสียงสนับสนุนเชิงบวกของเหล่าผู้เชี่ยวชาญชาวตะวันตกว่า การเสนอชื่อ SJMIR เป็นสิ่งที่มีความท้าทาย และพยายามนำเสนอข้อมูลชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของมรดกดังกล่าวว่ามีเอกลักษณ์และมีความสำคัญ นอกจากนี้ยังพยายามสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างทีมญี่ปุ่นและทีมผู้เชี่ยวชาญตะวันตกที่พยายามจะบรรลุผลการเสนอชื่อ SJMIR ที่มีความท้าทายและเป็นได้ยาก

อย่างไรก็ตาม ในแหล่งข้อมูลอื่นๆกลับเสนอมุมมองที่แตกต่างไป โดยในมุมมองผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเสนอชื่อมรดกโลก SJMIR ดังกล่าวข้างต้น ตัวอย่างเช่น Soyez ผู้ที่ได้เข้าสำรวจพื้นที่อุตสาหกรรม เครื่องจักรและอาคารข้ามพรมแดนในเยอรมนีและญี่ปุ่น ซึ่งได้ระบุเช่นเดียวกันว่า “มรดกทางอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคส่วนเหล็กและเหล็กกล้า นั้นเป็นเครื่องหมายที่น่าอัศจรรย์และแฝงไปด้วยความมั่งคั่งด้วยแง่มุมทางประวัติศาสตร์” เขาชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงที่แยกกันไม่ออกระหว่างมรดกทางอุตสาหกรรมและแรงงานบังคับข้ามพรมแดนเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการผลิตในช่วงสงครามมากกว่าจะเน้นอธิบายองค์ประกอบเชิงบวกซึ่งหมายถึงโคกนาฏกรรมในประวัติศาสตร์ของอุตสาหกรรมเหล็กกล้า แสดงให้เห็นว่าเขาตระหนักถึงความจำเป็นในการให้ข้อมูลทั้งด้านบวกและด้านลบของมรดกอุตสาหกรรมเมจิ SJMIR³⁸ นอกจากนี้ Stuart B. Smith ได้ระบุข้อความบนเว็บไซต์ทางการของเขาว่า การเสนอมุมมองทางประวัติศาสตร์ที่มีอำนาจเหนือใครของญี่ปุ่น เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรมและการเติบโตของจักรวรรดิญี่ปุ่นนั้นมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับการรุกรานทางทหารและส่งผลอย่างเสียหายต่อญี่ปุ่นในภายหลังในขณะเดียวกัน เขายังระบุว่าทีมงานมรดกโลกของญี่ปุ่นเป็นผู้มุ่งเน้นการนำเสนอเรื่องราวการพัฒนาอุตสาหกรรมในเชิงบวกเท่านั้น ซึ่งข้อมูลที่ญี่ปุ่นกล่าวอ้างไม่ใช่ตัวเขาแต่อย่างใด ซึ่งทีมงานญี่ปุ่นไม่เคยยอมรับด้านมืดของมรดกทางอุตสาหกรรมเมจิ SJMIR³⁹ และได้ละเลยที่จะนำเสนอข้อมูลในด้านนี้

³⁷ "Doitsu TICCHI expert Dr. Soyez' Visit to Nippon Steel," 2013, accessed 3 July 2022,

https://www.youtube.com/watch?time_continue=195&v=Zgd5MMA4QzM&feature=emb_logo.

³⁸ Dietrich Soyez, "Transnational Geoheritage: Yawata Steelworks (Japan) and Its German Roots," *International Journal of Geoheritage* 2 1 (2014), <https://doi.org/https://doi.org/10.1163/ej.9781905246380.i-382.48>.

³⁹ Ryoko, "Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion." p 12

เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ของสถานที่ปฏิวัติอุตสาหกรรมสมัยเมจิ' (the sites of Meiji Industrial Revolution) หรือ SJMIR โดยรัฐบาลญี่ปุ่น

SJMIR ได้รับการรับรองให้เป็นมรดกโลกอย่างเป็นทางการในปี 2015 โดยบนหน้าเว็บไซต์ของ UNESCO ปรากฏรายละเอียดข้อมูลของ Sites of Japan's Meiji Industrial Revolution: Iron and Steel, Shipbuilding and Coal Mining ซึ่งเป็นข้อมูลที่น่าเสนอโดยรัฐบาลญี่ปุ่น โดยได้ระบุคำบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่และความเป็นมาของมรดกดังกล่าวซึ่งแปลได้ว่า:

“สถานที่เหล่านี้ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆทางประวัติศาสตร์จำนวน 23 ชิ้น โดยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประจักษ์พยานถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วของประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 ผ่านการพัฒนาอุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า การต่อเรือ และการทำเหมืองถ่านหิน สถานที่เหล่านี้แสดงให้เห็นกระบวนการที่ญี่ปุ่นยุคศักดินาขอการถ่ายโอนเทคโนโลยีจากยุโรปและอเมริกาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 และวิธีการปรับเทคโนโลยีนี้ให้เข้ากับความต้องการของประเทศและประเพณีทางสังคม ดังนั้น สถานที่เหล่านี้จึงเป็นพยานถึงสิ่งที่ถือว่าการถ่ายโอนอุตสาหกรรมตะวันตกไปสู่ประเทศที่ไม่ใช่ตะวันตกที่ประสบความสำเร็จเป็นครั้งแรก”⁴⁰

การเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์อย่างกว้างๆ ที่รัฐบาลญี่ปุ่นพยายามนำเสนอในที่นี้หมายความว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่ามกลางเวลาที่ปั่นป่วนวุ่นวายจากภัยคุกคามทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งชาวญี่ปุ่นได้พบกับเทคโนโลยีของชาวตะวันตกและสามารถนำมาต่อยอดพัฒนาให้อุตสาหกรรมขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็ว เพื่อตอบสนองต่อภัยคุกคามและป้องกันประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้องกันทางทะเล ซึ่งเป็นการริเริ่มจากชาวญี่ปุ่นเอง เป็นผลให้ญี่ปุ่นกลายเป็น “ประเทศอุตสาหกรรมอันดับโลกในต้นศตวรรษที่ 20” และ “มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อการพัฒนาเอเชียตะวันออกในวงกว้าง” คำอธิบายยังระบุว่าช่วงเวลาของการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วนี้ใช้เวลาเพียง “50 ปีระหว่างปี 1850 ถึง 1910” และเป็นไปตามข้อกำหนดมูลค่าทางสากลที่โดดเด่น หรือ Outstanding Universal Value (OUV) ตามเกณฑ์ของยูเนสโกว่าสถานที่ดังกล่าวแสดงการแลกเปลี่ยนคุณค่าของมนุษย์ที่สำคัญในช่วงเวลาหนึ่งหรือภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของโลกในการพัฒนาสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี อนุสาวรีย์ ศิลปะ การวางผังเมืองหรือการออกแบบภูมิทัศน์ (ii) และเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของประเภทของ

⁴⁰ "Sites of Japan's Meiji Industrial Revolution: Iron and Steel, Shipbuilding and Coal Mining," 2015, <https://whc.unesco.org/en/list/1484/>.

อาคาร สถาปัตยกรรม หรือกลุ่มเทคโนโลยีหรือภูมิทัศน์ (iv)⁴¹ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนสำคัญในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ แม้ว่าสภาพทางกายภาพของคุณสมบัติบางอย่างจะเปราะบางและอยู่ภายใต้ความท้าทายในเชิงการอนุรักษ์แต่คุณสมบัติที่ได้รับการเสนอชื่อจะได้รับการยอมรับในระดับสูงของความสมบูรณ์และความถูกต้อง ดังนั้น โดยรวมแล้วสถานที่ SJMIR เหล่านี้แสดงให้เห็นภาพสะท้อนที่โดดเด่นของวิธีที่ญี่ปุ่นเปลี่ยนจากสังคมแบบกลุ่มเล็กไปสู่สังคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ซึ่งญี่ปุ่นได้ใช้กลไกการเสนอชื่อสถานที่ดังกล่าวแบบ ‘อนุกรม’ ซึ่งกลไกดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นสามารถรวบรวมส่วนประกอบของแหล่งอุตสาหกรรมมากกว่า 20 แห่งซึ่งกระจายอยู่ใน 8 จังหวัดภายใต้ชายคาเดียวกัน ตามที่แนวทางการดำเนินงานเพื่อการดำเนินการตามอนุสัญญาที่มรดกโลกเสนอแนะ การเสนอชื่อแบบอนุกรมสามารถใช้เพื่อเสนอชื่อทรัพย์สินสองแห่งหรือมากกว่าเพื่อ ‘การเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม สังคม หรือการทำงานในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดความเกี่ยวข้อง ภูมิทัศน์ ระบบนิเวศน์ วิวัฒนาการ หรือถิ่นที่อยู่ เชื่อมโยงกลุ่มใจความเดียวกันหรือช่วงเวลาทางธรณีวิทยารวบรวมไว้ในเอกสารการเสนอชื่อเดียว’ อย่างไรก็ตาม บางครั้งความเชื่อมโยงและความเชื่อมโยงโดยแท้จริงจะเป็นที่น่าสงสัยและถึงขั้นมีข้อโต้แย้งตามมาอยู่บ่อยครั้ง แต่จำนวนการเสนอชื่อแบบอนุกรมก็เพิ่มขึ้นจนถึงระดับที่องค์กรที่ศึกษามรดกโลกพยายามที่จะอธิบายให้ชัดเจนว่าการเสนอชื่อเหล่านี้แตกต่างจากการเสนอชื่อแบบองค์ประกอบเดียว ดังนั้น เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ของเมจิ ‘สถานที่การปฏิวัติอุตสาหกรรม’ หรือ SJMIR จึงถูกสร้างขึ้นเพื่อเล่าเรื่องราวเชื่อมโยงกันต่อสถานที่หลายแห่งที่กระจายอยู่ทั่วประเทศญี่ปุ่น

ทั้งนี้ นายกรัฐมนตรีอาเบะ ได้รับรองเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ของ SJMIR ต่อสาธารณชนในงานเลี้ยงรับรองที่จัดขึ้นหลังจากญี่ปุ่นส่งไฟล์เสนอชื่อมรดกดังกล่าวไปยัง UNESCO’s World Heritage Centre ในปี 2014 เขาได้กล่าววาทะกรรมแสดงความยินดีกับญี่ปุ่นที่ได้รับการเสนอชื่อว่า :

“ญี่ปุ่นสร้างความประหลาดใจให้กับชาวโลกในฐานะประเทศที่ไม่ใช่ประเทศตะวันตก ซึ่งเป็นประเทศแรกที่สามารถขึ้นชื่อสำหรับการปฏิวัติอุตสาหกรรมเปลี่ยนไปสู่ประเทศสมัยใหม่โดยไม่ต้องตกเป็นอาณานิคม ความมุ่งมั่นของบรรพบุรุษที่ต่อสู้เพื่อโค่นล้มรัฐบาลโชกุนโทกูงาวะ ผู้ซึ่งหวังที่จะพัฒนาประเทศผ่านการสร้างรัฐอุตสาหกรรมได้กลายเป็นแรงผลักดัน ผ่านการลองผิดลองถูกซ้ำแล้วซ้ำเล่ากับงานหัตถศิลป์แบบดั้งเดิม และช่างฝีมือได้สร้างรากฐานให้กับประเทศที่เราภาคภูมิใจในทุกวันนี้ ในการสร้างประเทศญี่ปุ่นในสมัยเมจิ พวกเขาสามารถสร้างระบบ

⁴¹ UNESCO, "Sites of Japan's Meiji Industrial Revolution: Iron and Steel, Shipbuilding and Coal Mining."

อุตสาหกรรมและโครงสร้างพื้นฐานได้ในเวลาแห่งความยากลำบาก การปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุคเมจิได้รวมเอาจิตวิญญาณของการเผชิญหน้ากับความยากลำบากเอาไว้”⁴²

จากคำกล่าวจะเห็นได้ว่า นายกรัฐมนตรีอาเบะได้เน้นย้ำถึงความกระตือรือร้นและความทุ่มเทของนักรบชาโมไรในยุคเมจิเมจิที่ต่อสู้เพื่อจุดจบของโชกุนโทกุกาว่าจนสามารถจัดตั้งรัฐบาลเมจิชุดใหม่ ซึ่งมีส่วนช่วยในการพัฒนาและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศในเวลาต่อมา จากคำกล่าวของเขาสะท้อนให้เห็นถึงความชาตินิยมและความอนุรักษ์นิยมอย่างแรงกล้า ซึ่งวาทกรรมดังกล่าวใช้เพื่อปลุกกระตือรือร้นความชาตินิยมและย้ำเตือนคนรุ่นปัจจุบันในญี่ปุ่นให้นึกถึงความเปิดกว้าง ความคิดสร้างสรรค์ และจิตวิญญาณ ปฏิบัติตามแนวคิดเชิงบวกเกี่ยวกับวีรบุรุษเมจิที่กล้าเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งอาเบะได้พยายามเชื่อมโยงอดีตเข้ากับความท้าทายในปัจจุบันซึ่งญี่ปุ่นกำลังเผชิญกับอัตราการเกิดต่ำ ประชากรเกิดใหม่ลดลง การเพิ่มขึ้นของสังคมผู้สูงอายุ และการต่อสู้แข่งขันทางเศรษฐกิจในเวทีระดับโลก ซึ่งจะเห็นได้ว่านายอาเบะได้เน้นย้ำเพียงแนวคิดเชิงนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิวัติของประเทศญี่ปุ่นโดยรวมเท่านั้น แต่ไม่ได้เล่าถึงผลกระทบของญี่ปุ่นในการก้าวขึ้นสู่อำนาจทางทหารของกองทัพ มุ่งเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์แบบเดี่ยวและเป็นเส้นตรงและหมกหมุ่นกับความสำเร็จในอดีต ผ่านการนำเสนอ SJMIR ซึ่งถูกนำเสนอเป็นไอคอนสัญลักษณ์สำหรับประเทศญี่ปุ่นที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคต และการส่งเสริมมรดกดังกล่าวยังเป็นประโยชน์ในทางการเมืองต่อรัฐบาลของนายชิโซะ เอบะ ซึ่งพยายามจะผลักดันวาระทางการเมืองของพรรคพวกเขาจากการปลุกกระตือรือร้นความชาตินิยมผ่านทางความคิดถึงอดีต อีกทั้งได้มีการจัดงานการเฉลิมฉลองระดับชาติวันครบรอบการฟื้นฟูเมจิ 150 ปี ในปี ค.ศ. 2018 เพื่อรำลึกความหลังและการพยายามส่งเสริมเป้าหมายที่จะนำกองทัพทหารญี่ปุ่นกลับมาอีกครั้ง

การพยายามนำเสนอความคิดถึงอดีตของรัฐบาลญี่ปุ่นที่มีต่อยุคเมจิจากการมีส่วนร่วมของรัฐบาลอนุรักษ์นิยมของนายชินโซะ อาเบะในการสร้างความคิดถึงยุคเมจินั้น ส่งผลให้เสน่ห์ของการฟื้นฟูเมจิและนักปฏิรูปที่ได้ก่อตัวของชาติสมัยนั้นได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางเพิ่มมากขึ้นในหมู่สาธารณชนชาวญี่ปุ่นร่วมสมัย เช่น ในรูปแบบนวนิยายละครและการท่องเที่ยว ซึ่งได้สร้างภาพลักษณ์ที่ดีของยุคเบาคุ่มตีสีและเมจิ ตัวอย่างเช่น Sakamoto Ryoma เป็นตัวละครที่ชื่นชอบในวงการบันเทิงและการท่องเที่ยวของญี่ปุ่นในฐานะชาโมไรที่มีส่วนในการฟื้นฟูสมัยเมจิ⁴³ ภาพลักษณ์ของเขาดึงดูดใจเยาวชนเนื่องจากมีความเชื่อมโยงกับการผจญภัย ความรัก และความทันสมัย และถือเป็น “ความคิดถึงความฝันของชาติสมัยใหม่ในระดับโลก” อีกทั้งนักเขียนชื่อดังอย่างชิบะ เรียวทาโร่ นักเขียนนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่มีผลงานมากมาย ซึ่งจากหนังสือของเขาได้สนับสนุน

⁴² "Shusho, Sangyo isan kokumin kaigi resepushion 産業遺産国民会議レセプション," 2014, accessed 20 June 2023, https://www.kantei.go.jp/jp/96_abe/actions/201407/14reception.html.

⁴³ Ryoko, "Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion.", p 4

เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความน่าทึ่งของเหล่านักปฏิรูปบากุมัตสึและเมจิซึ่งส่งผลให้เรื่องเล่าของยุคสมัยเมจิเป็นที่นิยมในญี่ปุ่นหลังสงคราม โดยชิบะมองว่ายุคเมจิเป็นช่วงที่เป็นกระบวนการปรับตัวของที่เจ็บปวดซึ่งทุกคนในญี่ปุ่นต้องเผชิญเพื่อรับมือกับคำสั่งระหว่างประเทศที่มีตะวันตกเป็นศูนย์กลาง เขาได้เปรียบเทียบยุคเมจิว่าเหมือนกับ “ความดันทุรัง” และ “อึดตา”⁴⁴ ซึ่งต้องตกอยู่ในเงื้อมมือของลัทธิทหาร โดยนำตัวละครเอกของญี่ปุ่นมาเปรียบเทียบกับชาติอื่นๆ เช่น รัสเซีย ตะวันตก เอเชีย และไอนุ และได้เล่าเรื่องการ ‘ช่วยชีวิต’ ญี่ปุ่นให้พ้นจากเงามืดของประวัติศาสตร์ด้านลบและสนับสนุนความเหนือกว่าของชนชาติญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสื่อต่างๆ ที่มาจากความทรงจำของยุคเมจิอันรุ่งโรจน์จะได้รับความนิยมอยู่มาก แต่ก็ยังมีชาวญี่ปุ่นหรือสื่อฝั่งซ้าย เช่น หนังสือพิมพ์ Asahi และ Mainichi ที่เห็นถึงความจำเป็นว่าประชาชนควรตระหนักและรับรู้ด้านมืดของยุคเมจิ⁴⁵ รวมถึงความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์กับช่วงของการรุกรานทางทหารของญี่ปุ่น รวมทั้งนักประวัติศาสตร์ชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ที่ไม่ได้มองข้ามผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าว ดังที่ ฟุจิวาระได้โต้แย้งว่า “ญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่อาจจะถูกเรียกคืนความภาคภูมิใจในสมัยเมจิอันรุ่งโรจน์เนื่องจากการบิดเบือนความจริงและมองข้ามประวัติศาสตร์อีกด้าน จากทั้งเพื่อนบ้านผู้ถูกกระทำและชาวญี่ปุ่นฝ่ายซ้าย” ในกรณีเหตุการณ์ เช่น การบิดเบือนความจริงในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น และคำกล่าวของนักการเมืองอนุรักษนิยมแห่งพรรคเสรีประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่น (LDP) ตลอดจนการเยี่ยมชมศาลเจ้าياسุคุนิของนายกรัฐมนตรีอาเบะทำให้เกิดข้อถกเถียงระหว่างประเทศเนื่องจากแสดงให้เห็นจุดยืนของรัฐบาลนายอาเบะที่ไม่ยอมรับและแม้แต่เพิกเฉยต่อความทรงจำลัทธิล่าอาณานิคมและการรุกรานในช่วงสงครามของญี่ปุ่น ทำให้ประวัติศาสตร์ถูกบิดเบือนไปส่งผลให้ประชากรญี่ปุ่นส่วนใหญ่มีความชาตินิยมเพิ่มขึ้นและกลายเป็นชาติที่เหยียดชาติอื่นมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากพวกเขามองว่าการวิพากษ์วิจารณ์ของจีนและเกาหลีซึ่งเป็นชาติผู้ถูกกระทำมีการบิดเบือนประวัติศาสตร์ พุดเกินจริง และไม่ยุติธรรมสำหรับญี่ปุ่น⁴⁶

การตอบสนองของรัฐบาลอาเบะในประเด็นความขัดแย้งกับเกาหลีใต้จากการเสนอชื่อมรดกโลกสถานที่แห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมเมจิของญี่ปุ่น (SJMIR)

การเสนอชื่อ SJMIR เป็นมรดกโลก ทำให้เกิดความไม่ลงรอยกันระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ในการประชุมครั้งที่ 39 ของคณะกรรมการมรดกโลกที่จัดขึ้น ณ กรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี

⁴⁴ Alexander Bukh, "Historical Memory and Shiba Ryotaro: Remembering Russia, Creating Japan," *The Power of Memory in Modern Japan, UK Global Oriental* (2008), <https://doi.org/https://doi.org/10.1163/ej.9781905246380-i-382.48.>, p96-115.

⁴⁵ Kiichi Fujiwara, "Imagining the Past: Memory Wars in Japan," *Policy and Society* (2006), [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S1449-4035\(06\)70096-0](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S1449-4035(06)70096-0). p143-53

⁴⁶ Ryoko, "Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion." p 5

ในปี 2015 ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นได้รับคำแนะนำจาก ICOMOS แล้ว แต่ก็ยังมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากรัฐบาลเกาหลีใต้ รวมทั้งรัฐบาลจีนที่ต้องการจดจำประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นดังกล่าวให้แตกต่างออกไป ซึ่งสำหรับจีนและเกาหลีใต้แล้วเกาะฮาซิมะใน SJMIR เป็นสัญลักษณ์ของการทหารและการรุกรานจากญี่ปุ่น ซึ่งผู้รอดชีวิตจากการถูก “การบังคับใช้แรงงาน” ได้ฟ้องร้องบริษัทญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อเรียกร้องค่าชดเชยเป็นรายบุคคลในกรณีดังกล่าวตั้งแต่ปี 1997⁴⁷

ดังนั้น ขบวนการเสนอชื่อ SJMIR เป็นมรดกโลกทำให้เกิดเสียงวิจารณ์ไปทั่วประเทศเกาหลีใต้ ซึ่งรัฐบาลเกาหลีใต้ได้แสดงทัศนคติและปฏิเสธที่จะสนับสนุนการจารึก SJMIR มรดกอุตสาหกรรมเมจิของญี่ปุ่นขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกและได้ประณามญี่ปุ่นในการเสนอชื่อมรดกดังกล่าว อีกทั้งเรียกร้องให้ UNESCO ถอดถอนมรดกดังกล่าวออกจากบัญชีรายชื่อมรดกโลก ทำให้กำหนดการของการประชุมของคณะกรรมการทั้งหมดจึงมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อเลื่อนการลงคะแนนเสียงตัดสินออกไปอีกหนึ่งวัน เนื่องจากทุกประเทศต้องตกลงเป็นเอกฉันท์ ในที่สุดตัวแทนของญี่ปุ่นและเกาหลีจึงมีการประชุมแบบปิดภายหลังเพื่อการหารือ โดยเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น Sato Kuni ผู้แทนถาวรของญี่ปุ่นประจำ UNESCO กล่าวที่โต๊ะการประชุมคณะกรรมการมรดกโลก โดยได้ให้คำมั่นสัญญาที่ว่า ญี่ปุ่นจะระบุประวัติศาสตร์ที่เป็นข้อเท็จจริงทั้งหมดเกี่ยวกับสถานที่ SJMIR ในทุกๆ แห่ง รวมถึงระบุข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ของเหยื่อชาวเกาหลีและเหยื่อชาวจีนอื่นๆ จากผลกระทบของลัทธิทหารญี่ปุ่น เช่น การจัดตั้งศูนย์นิทรรศการรำลึกถึงผู้ตกเป็นเหยื่อบังคับใช้แรงงาน⁴⁸ ต่อมารัฐบาลเกาหลีใต้จึงยอมตกลงที่จะสนับสนุนการเสนอชื่อมรดกโลกดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ทีมการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยมของรัฐบาลอาเบะที่นำโดย Kato Koko ผู้อยู่เบื้องหลังการพยายามผลักดัน SJMIR ให้ได้เป็นมรดกโลกมองว่าคำวิจารณ์ของชาวเกาหลีใต้ ‘ไม่ยุติธรรม’ สำหรับญี่ปุ่น โดยได้วิจารณ์เกาหลีใต้และผ่านทางสื่อของญี่ปุ่น อ้างว่าเยอรมนีซึ่งเป็นประเทศเจ้าภาพของการประชุมถูกเกลี้ยกล่อมโดยเกาหลีใต้ให้ยอมรับเรื่องราวในมุมมองของเกาหลีใต้นั้น อีกทั้ง Kato ระบุว่าคำ ‘โฆษณาชวนเชื่อ’ ของเกาหลียุยงให้เกิด ‘การต่อสู้ที่ยากลำบาก’ สำหรับญี่ปุ่น และรู้สึกเสียใจที่ถูกเกาหลีใต้ใช้มรดกทางอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นเพื่อจุดประสงค์ทางการเมือง อีกทั้งได้อธิบายเพิ่มเติมอีกว่า ความจริงแล้วแรงงานชาวเกาหลีถูกเกณฑ์ไปทำงานในญี่ปุ่นอย่างถูกต้องและไม่มีการบังคับหรือเลือกปฏิบัติ มุมมองนี้ควรอธิบายให้คนเกาหลีและประเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทราบด้วย เพราะประเทศอื่น ๆ ไม่รู้ประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น⁴⁹

⁴⁷ วิเชียร อินทะสี, "ความทรงจำร่วม อัตลักษณ์ชาติ และนโยบายต่างประเทศเกาหลีใต้: กรณีข้อพิพาททางบ้ำเรอสงครามและคนงานบังคับเกาหลีระหว่างเกาหลีใต้กับญี่ปุ่น," วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 22 (2022). p3

⁴⁸ Ryoko, "Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion." p 6

⁴⁹ Nikolai Johnsen, "Kato Koko's Meiji Industrial Revolution – Forgetting forced labor to celebrate Japan's World Heritage Sites – Part 2," *The Asia-Pacific Journal Japan Focus* 19, no. 24 Number 5 (2021), <https://apjif.org/2021/24/Johnsen.html> p 2

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้จัดตั้งหน่วยงานศูนย์ข้อมูลมรดกทางอุตสาหกรรม (Industrial Heritage Information Centre) สำหรับการตีความมรดกทางอุตสาหกรรมเมจิ SJMIR ในแต่ละแห่ง ตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ซึ่ง Kato ได้รับตำแหน่งใหม่ให้เป็นที่ปรึกษาพิเศษของคณะรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีอาเบะ (2015–2019) โดยมีบทบาทในการรับผิดชอบเฉพาะด้านการจารึกมรดกอุตสาหกรรมและการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในเวลาเดียวกัน Kato ก็ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการบริหารของ National Congress of Industrial Heritage (NCIH)⁵⁰ ซึ่งมีหน้าที่รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแรงงานรวมถึงแรงงานเกาหลี และพิจารณาโปรแกรมการรับรองสำหรับการตีความสถานที่แห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมเมจิของญี่ปุ่น โดยการได้รับบทบาทสำคัญในองค์กรสาธารณะและองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องโดยได้รับการสนับสนุนจากนายกรัฐมนตรีอาเบะและนักการเมืองท้องถิ่นหลายคนนั้น ทำให้ Kato สามารถวางแผนการจัดการมรดกโลกทางอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นได้อย่างประสบความสำเร็จ ซึ่งการรวบรวมข้อมูลของ Kato และ NCIH มุ่งเน้นไปที่การค้นหาหลักฐานเบื้องต้น ‘ที่จำเป็นต่อการหักล้างข้อกล่าวหาที่เกาหลีได้ก่อขึ้น’⁵¹ ซึ่งก่อนที่จะเริ่มการรวบรวมข้อมูล Kato ตัดสินใจตามการตีความของเธอเอง โดยมองว่า แรงงานชาวเกาหลีทุกคนที่ทำงานที่ไซต์อุตสาหกรรมเมจิในช่วงสงคราม เลิกที่จะทำโดยไม่ถูกบังคับหรือเลือกปฏิบัติ เธอเชื่อในความจำเป็นที่จะต้องปฏิเสธข้อกล่าวหาที่ว่าคนงานชาวเกาหลีจำนวนมากถูก “สังหาร” ในสถานที่เหล่านี้⁵² ในการใช้คำว่า “ถูกฆ่า” ซึ่งเธอใช้การเปรียบเทียบกับนาซีเยอรมนีและมองว่า “การประหารหมู่” ไม่ได้เกิดขึ้น เนื่องจากสถานที่ทำงานเหล่านี้ไม่ใช่ค่ายมรณะ อย่างไรก็ตาม เธอเพิกเฉยต่อข้อเท็จจริงที่ว่าสถานที่เหล่านี้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมสงครามที่บังคับให้แรงงานต่างชาติต้องทำงานในสภาพที่เสี่ยงอันตราย ซึ่งเป็นนโยบายที่ไม่ต่างจากนโยบายของนาซีเยอรมนี อีกทั้งในรายงานสถานะการอนุรักษ์มรดกทางอุตสาหกรรมเมจิของญี่ปุ่นที่ถูกส่งไปยังยูเนสโก ในเดือนพฤศจิกายน ปี 2018 ไม่เป็นที่พอใจของชาวเกาหลีอย่างมาก ซึ่งในรายงาน Kato ได้ระบุคำว่า ‘คนงานอุตสาหกรรม’ เพื่ออธิบายสิ่งที่ชาวเกาหลีเรียกว่า ‘แรงงานบังคับ’⁵³ อีกทั้งในรายงานยังอธิบายอีกว่าญี่ปุ่นกำลังวางแผนที่จะจัดตั้งและเปิดศูนย์ข้อมูลมรดกอุตสาหกรรม (Industrial Heritage Information Centre) ภายในปีงบประมาณ 2019 เพื่อนำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบังคับใช้แรงงานดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสถานที่ตั้งของ

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 3

⁵¹ Shimpei Okuhara, "INTERVIEW | Ex-Abe Advisor Koko Kato: Research Exposes Korea's Lies About Workers in Japan," 2019, <https://japan-forward.com/interview-ex-abe-advisor-koko-kato-research-exposes-koreas-lies-about-workers-in-japan/>

⁵² Johnsen, "Kato Koko's Meiji Industrial Revolution – Forgetting forced labor to celebrate Japan's World Heritage Sites – Part 2." p 4

⁵³ เรื่องเดียวกัน หน้า 4

ศูนย์นิทรรศการแห่งนี้ไม่ได้ได้อยู่ภายในแหล่งมรดกโลกหรือพิพิธภัณฑสถานที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางประวัติศาสตร์อุตสาหกรรมเมจิที่มีประเด็นแต่อย่างใด แต่กลับตั้งอยู่ใน ‘เมืองโตเกียว’ ดังนั้น จึงทำให้ระดับความน่าเชื่อถือและความจริงจังในการเข้าถึงผู้เข้าชมสถานที่ที่มีความน่าสงสัยตั้งแต่เริ่มแรก

โดยในเดือนมิถุนายนปี 2020 ญี่ปุ่นได้เปิดให้เข้าชมนิทรรศการดังกล่าวอย่างเป็นทางการ แต่กลับสร้างความผิดหวังให้กับชาวเกาหลีใต้อีกครั้ง เนื่องจากรัฐบาลเกาหลีใต้ไม่สามารถมองเห็นความพยายามของญี่ปุ่นในการรำลึกถึงผู้ที่ตกเป็นเหยื่อในส่วนตัว ๆ ของนิทรรศการเลย อีกทั้งศูนย์ดังกล่าวยังแสดงเนื้อหาที่ปฏิเสธการเกณฑ์แรงงานของญี่ปุ่น และนำเสนอข้อมูลว่าเป็นการเลือกปฏิบัติแรงงานชาวเกาหลีที่เดินทางไปญี่ปุ่นเพื่อทำงานเท่านั้น ทั้งนี้ ทางฝั่งเกาหลีใต้ต้องการให้รัฐบาลญี่ปุ่นยอมรับเรื่องราวที่เกิดขึ้นรวมทั้งจัดนิทรรศการรำลึกถึงเหยื่ออย่างจริงจังดังที่ Sato Kuni เคยกล่าวเอาไว้ ไม่ใช่เพียงแค่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการพัฒนาของญี่ปุ่นเท่านั้น แต่รวมถึงแง่ลบของยุคสมัยด้วย ซึ่งจากวิธีการจัดแสดงนิทรรศการดังกล่าวส่งผลให้ญี่ปุ่นและศูนย์แห่งนี้ต้องเผชิญกับเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากนานาชาติ ว่าเป็นการจัดนิทรรศการที่บิดเบือนประวัติศาสตร์ โดยบนเว็บไซต์ข่าวของเกาหลีใต้ Korea.net ได้นำเสนอท่าทีของคณะกรรมการมรดกโลกของ UNESCO ที่ได้แสดงความกังวลเกี่ยวกับความล้มเหลวของรัฐบาลญี่ปุ่นในการนำเสนอความจริงเบื้องหลังการใช้แรงงานบังคับของญี่ปุ่นจากเกาหลีและประเทศอื่น ๆ ที่แหล่งอุตสาหกรรมเมจิ⁵⁴ โดยคณะกรรมการมรดกโลกได้ลงมติเป็นเอกฉันท์เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2021 โดยกล่าวว่า “รู้สึกเสียใจอย่างยิ่ง” ที่ญี่ปุ่นไม่ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับประเด็นแรงงานบังคับชาวเกาหลีใต้ และได้วิจารณ์ว่าศูนย์ดังกล่าวมีคำอธิบายที่ให้ข้อมูลผู้ชมได้เข้าใจเกี่ยวกับด้านมืดของอุตสาหกรรมเมจิและผู้ตกเป็นเหยื่อไม่เพียงพอ รวมถึงเรียกร้องให้ญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงข้อมูลนิทรรศการที่ศูนย์ตามคำแนะนำของ UNESCO เพื่อให้ญี่ปุ่นทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับเกาหลีใต้ ซึ่งจนถึงปัจจุบัน เรื่องนี้ก็ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันระหว่างทั้งสองประเทศ แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามความจริงที่ว่า มีผู้ที่ได้รับความเสียหายทั้งร่างกายและจิตใจจากเหตุการณ์นั้นเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้

สรุป

เมื่อจินตนาการว่าวีรบุรุษผู้สร้างสรรค์ในซดลิมะที่มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือประเทศชาติญี่ปุ่นให้มีความเจริญรุ่งเรืองและก้าวข้ามความยากลำบากในยุคนั้น จึงทำให้ความคิดถึงในท้องถิ่นที่มีต่อวีรบุรุษในท้องถิ่นในสมัยบากุมัตสึและเมจิถูกแปลงเป็นความคิดถึงของชาติ ซึ่งการผลักดันมรดกของญี่ปุ่นให้เป็นมรดกโลกถูกขับเคลื่อนโดยความชาตินิยมภายในอันแรงกล้าที่ฝังลึกมาตั้งแต่สมัยอดีตรวมทั้งความอนุรักษ์นิยมของรัฐบาลญี่ปุ่น เพื่อการพยายามหวนคำนึงถึง

⁵⁴ Yoon Sojung, "UNESCO 'strongly regrets' distorted history at Tokyo info center," *Korean.net* 2021,

<https://www.korea.net/NewsFocus/Culture/view?articleId=200899>.

อดีตที่เคยรุ่งเรือง⁵⁵ ความคิดถึงอดีตและมรดกชาติในอดีตนั้นยากที่จะแยกออกจากกันได้ เนื่องจากคุณค่าของมรดกไม่ได้ส่งผลเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูสถานที่และชุมชนที่สูญหายไปเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างความหมายของชาติสำหรับคนในรุ่นอนาคตต่อไปด้วย ดังนั้น มรดกจึงสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองเชิงกลยุทธ์ได้ ไม่เพียงแต่การส่งเสริมมรดกชาติเพื่อระลึกถึงอดีตที่เลือกไว้ในลักษณะของการตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน รัฐบาลอนุรักษ์นิยมญี่ปุ่นยังมีส่วนร่วมในการใช้มรดกทางการทูตที่เป็นอำนาจอ่อน (Soft Power) เพื่อสร้างภาพลักษณ์บ่มเพาะการรับรองจากนานาชาติในเรื่องเล่าของชาติตนเอง และแม้ว่าเรื่องเล่าเกี่ยวกับความคิดถึงชาติจะขัดแย้งกับทิศทางของความร่วมมือระหว่างประเทศหรืออาจส่งผลกระทบต่อให้เกิดความขัดแย้งกับชาติอื่นๆ รัฐบาลญี่ปุ่นจะยังคงส่งเสริมสิ่งที่พวกเขามองว่าเป็น ‘มรดก’ ส่งต่อสำหรับคนรุ่นต่อไป เพื่อสนองความรู้สึกชาตินิยมในยามที่สถานะของตนอ่อนด้อยลง และแสวงหาการยอมรับจากประชาคมโลกอย่างต่อเนื่องด้วยภาพลักษณ์ที่ตั้งใจสร้างขึ้น ดังนั้น การผลักดันมรดกโลกของญี่ปุ่นจึงลงเอยด้วยการเผยแพร่ข้อมูลเพียงฝ่ายเดียวซึ่งไม่ได้แบ่งปันข้อมูลด้านอื่นๆ และอาจสร้างความไม่พอใจให้กับผู้ถูกกระทำที่มองว่าญี่ปุ่นพยายามตั้งใจเปลี่ยนแปลงและฟอกขาวประวัติศาสตร์ โดยใช้เวทีของยูเนสโก (UNESCO)

ญี่ปุ่นได้รับความสำเร็จการเสนอชื่อ SJMIR ให้เป็นมรดกโลก อันเป็นผลมาจากการดำเนินงานของทีมงานส่งเสริมมรดกโลกใหม่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมซึ่งนำโดย Kato Kako ผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกโลกของญี่ปุ่นภายใต้การสนับสนุนจากรัฐบาลของนายชินโซะ อาเบะ ซึ่งหากไม่มีพลังทางการเมืองของอาเบะนี้ กระบวนการเสนอชื่ออาจแตกต่างออกไปหรืออาจไม่เกิดขึ้น ตามที่นายกรัฐมนตรีอาเบะได้อธิบายไว้ว่าการระลึกถึงญี่ปุ่นมรดกทางอุตสาหกรรมในยุคเมจิครั้งนี้เน้นให้เห็นถึงนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ของชาวญี่ปุ่นในอดีต ซึ่งเป็นจิตวิญญาณที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชาวญี่ปุ่นในปัจจุบัน มุ่งเน้นการเรื่องเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของ SJMIR ในฐานะมรดกที่ได้ถูกสร้างขึ้นจากความเชื่อมโยงที่นำทั้งระหว่างอุตสาหกรรมตะวันออกและตะวันตก ซึ่งวาทกรรมดังกล่าวใช้เพื่อปลุกกระตุ้นความชาตินิยมให้กับชาวญี่ปุ่นในยุคปัจจุบัน ดังนั้น กระบวนการทั้งหมดในการเสนอชื่อและตีความ SJMIR ถูกครอบงำโดยความคิดริเริ่มของรัฐบาลของนายอาเบะในการปลุกกระตุ้นความคิดถึงอดีตในสมัยเมจิอันรุ่งเรือง โดยไม่ได้กังวลถึงความขัดแย้งเชิงลึกเกี่ยวกับสิ่งที่ควรจดจำและสิ่งที่ควรลืม โดยมุ่งนำเสนอเพียงเรื่องราวในเชิงบวกถึงความทันสมัยและการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วที่สุดในเอเชียตะวันออกของญี่ปุ่นเท่านั้น และถึงแม้ว่าประเทศญี่ปุ่นไม่ได้ปฏิเสธเรื่องราวด้านมืดที่เกี่ยวข้องกับเกาหลีโดยตรง แต่กระนั้นเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ของลัทธิล่าอาณานิคมของญี่ปุ่นก็ถูกมองข้ามและพยายามถูกทำให้ปิดเบือนไปโดยตั้งใจ เช่น กลยุทธ์การตีความ

⁵⁵ Ryoko, "Heritage Soft Power in East Asia's Memory Contests: Promoting and Objecting to Dissonant Heritage in UNESCO." P4

ของ Kato ในเอกสารรายงาน SJMIR ระบุคำศัพท์ภาษาญี่ปุ่น ‘คนงานอุตสาหกรรม’ แทนคำว่า ‘การบังคับใช้แรงงาน’ เพื่อส่งเสริมเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ในทางที่ปฏิเสธความทรงจำของชาวเกาหลีเกี่ยวกับการบังคับใช้แรงงาน รวมถึงการตั้งใจไม่ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับเกาหลีใต้ว่าจะนำเสนอข้อเท็จจริงทั้งหมดในนิทรรศการประวัติศาสตร์สถานที่อุตสาหกรรมเมจิ ณ ศูนย์ข้อมูลมรดกอุตสาหกรรม (Industrial Heritage Information Centre) เป็นต้น

อาจมองได้ว่าญี่ปุ่นใช้เวทีมรดกโลกแสวงหา ‘การเป็นที่ยอมรับ’ นับหน้าถือตาในเวทีระหว่างประเทศ เพื่อทำหน้าที่เป็นเกราะกำบังไม่ให้ความภาคภูมิใจของชาติญี่ปุ่นลดลง ในขณะที่ความจริงแล้วอำนาจของญี่ปุ่นมีสถานะที่ลดน้อยถอยลง และภัยคุกคามจากเพื่อนบ้านที่กำลังจะแซงหน้าอย่างจีนและเกาหลีใต้ ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือทั้งด้านศักยภาพ เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและบทบาทที่เพิ่มขึ้นในกิจการโลก⁵⁶ โดยจะเห็นว่าการเสนอขึ้นทะเบียนเป็นวิธียั่ววาทกรรมแบบเชิดชูอดีตอันยิ่งใหญ่ที่เคยมีฐานะเป็น ‘ที่หนึ่งของเอเชีย’ ซึ่งจะสามารถช่วยหล่อเลี้ยงความรู้สึกชาตินิยมที่อาศัยความภาคภูมิใจในอดีตไว้ได้ อย่างไรก็ตาม การปลุกระดมความคิดถึงและความชาตินิยมในชาติของตนเองก็สามารถปลุกระดมชาติอื่นได้เช่นกัน หากญี่ปุ่นยังตั้งต้นที่จะเลือกจดจำและบันทึกแต่ประวัติศาสตร์เพียงบางส่วน จะเป็นผลทำให้ญี่ปุ่นได้รับการวิจารณ์เชิงลบจากสังคมภายนอกมากกว่าจะได้รับการยอมรับตามที่คาดไว้ อีกทั้งความสัมพันธ์และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นต่อประเทศผู้เสียหายอื่นๆ อาจไม่สามารถแก้ไขได้ในเร็ววัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁵⁶ สุพทุทธิกุล, "‘มรดกโลก’ อีกเวทีที่ญี่ปุ่น-เกาหลีใต้ไม่ลดราวาศอก."

บรรณานุกรม

- Bukh, Alexander. "Historical Memory and Shiba Ryotaro: Remembering Russia, Creating Japan." *The Power of Memory in Modern Japan, UK Global Oriental* (2008).
<https://doi.org/https://doi.org/10.1163/ej.9781905246380.i-382.48>.
- Fujiwara, Kiichi. "Imagining the Past: Memory Wars in Japan." *Policy and Society* (2006).
[https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S1449-4035\(06\)70096-0](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S1449-4035(06)70096-0).
- "Doitsu Ticchi Expert Dr. Soyoz' Visit to Nippon Steel." 2013, accessed 3 July 2022,
https://www.youtube.com/watch?time_continue=195&v=Zgd5MMA4OzM&feature=emb_logo.
- "Sekai No Koe **世界の声**." 2015, <https://sangyoisankokuminkaigi.jimdo.com>.
- Johnsen, Nikolai. "Kato Koko's Meiji Industrial Revolution – Forgetting Forced Labor to Celebrate Japan's World Heritage Sites – Part 2." *The Asia-Pacific Journal Japan Focus* 19, no. 24 Number 5 (2021). <https://apjif.org/2021/24/Johnsen.html>
- "**国家、社会のため、広い視野と使命感をもって試行錯誤しつつ挑戦し続けた「明治の産業革命」の意義**." 2015, accessed 24 March 2023
http://www.japansmeijiindustrialrevolution.com/people/20151110_3.html.
- Okuhara, Shimpei. "Interview | Ex-Abe Advisor Koko Kato: Research Exposes Korea's Lies About Workers in Japan." *Japan Forward*. 2019. <https://japan-forward.com/interview-ex-abe-advisor-koko-kato-research-exposes-koreas-lies-about-workers-in-japan/>
- "Toroku Made No Michinori to Shisan No Kongo Wo Mitsumete **登録までの道のりと資産の今後を見つめて**." 2016, accessed 20 May 2023,
<http://www.japansmeijiindustrialrevolution.com/people/20161228.html>.
- "Wasuregatai S. Smith Shi Tono Gekiron No Hibi **忘れ難いs.スミス氏との激論の日々**." 2017, accessed 20 May 2023,
<http://www.japansmeijiindustrialrevolution.com/people/20170719.html>.
- Ryoko, Nakano. "A Failure of Global Documentary Heritage? Unesco's 'Memory of the World' and Heritage Dissonance in East Asia." *Contemporary Politics* (2018).

<https://doi.org/https://doi.org/10.1080/13569775.2018.1482435>.

———. "Heritage Soft Power in East Asia's Memory Contests: Promoting and Objecting to Dissonant Heritage in Unesco." *Journal of Contemporary Eastern Asia* 17 (2018). <https://doi.org/https://doi.org/10.17477/jcea.2018.17.1.050>.

———. "Mobilizing Meiji Nostalgia and Intentional Forgetting in Japan's World Heritage Promotion." *International Journal of Asian Studies* (2020).

<https://doi.org/https://doi.org/10.1017/S1479591420000467>

Sojung, Yoon. "Unesco 'Strongly Regrets' Distorted History at Tokyo Info Center." *Korean.net*, 2021.

<https://www.korea.net/NewsFocus/Culture/view?articleId=200899>.

Soyez, Dietrich. "Transnational Geoheritage: Yawata Steelworks (Japan) and Its German Roots." *International Journal of Geoheritage* 2 1 (2014).

<https://doi.org/https://doi.org/10.1163/ej.9781905246380.i-382.48>.

"Sites of Japan's Meiji Industrial Revolution: Iron and Steel, Shipbuilding and Coal Mining." 2015, <https://whc.unesco.org/en/list/1484/>.

เอ็ดวิน โอ โรซาเออร์. *The Japanese* แปลโดย ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์. Vol. 1, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช,, 1982.

กาญจโนมัย, เพ็ญศรี. สังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น. วารสารภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 1997.
กิตตินันท์, กมลასน์. "การขึ้นทะเบียนมรดกโลกประเทศญี่ปุ่น: บทเรียนเรื่องปัจจัย ส่งเสริมและนโยบายอดีตจนถึงปัจจุบันที่เป็นรูปธรรม."
วารสารญี่ปุ่นศึกษารวมศาสตร์ ปีที่ 39 1 (2020).

คลังสุวรรณ, ยุพา. ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี (ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น. สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา. Vol. 1, กรุงเทพฯ: มติชน, 2004.

ดาบเพชร, ศิริพร. ญี่ปุ่นกับการสร้างจักรวรรดินิยม. Vol. 1, กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2016

———. "ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน." บทความวิจัยการประชุมวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 7 (2017).

ทิพากร, ทรายแก้ว. "ชาตินิยมขวาสุดโต่งในญี่ปุ่น." (2017). Accessed 8 June 2023.

<https://shorturl.asia/vTrH7>

ภูริวิกรัย. กานต์ธีรา. "ธีวินท์ สุพทุทธิกุล:เอ็กซ์เชรย์ 'ญี่ปุ่น' ภายใต้อัศวินใหม่." The101.World. 2019.

<https://www.the101.world/teewin-suputtikun-interview/>.

มาซีโมโตะ, ยูซุคิ. "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศญี่ปุ่น-รัสเซียในภูมิภาคตะวันออกไกล เกาะชาคาลินและหมู่เกาะคูริล." 2020

<https://km-ir.arts.tu.ac.th/s/ir/media/4075>

สุพุทธิกุล, ชีวินท์. "‘มรดกโลก’ อีกเวทีที่ญี่ปุ่น-เกาหลีใต้ไม่ลดทราวดอก." (2022). Accessed 6 May 2023.

<https://www.the101.world/japan-south-korea-politics-of-world-heritage/>.

อานันท์ศิริเกียรติ, เสกสรร. "ยุทธศาสตร์การทูตสาธารณะ ของญี่ปุ่นและเกาหลีใต้: บทเรียนและข้อเสนอแนะต่อไทย." ศูนย์การศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ กรุงเทพฯ (2020).

อินทาสี, วิเชียร. "ความทรงจำร่วม อัตลักษณ์ชาติ และนโยบายต่างประเทศเกาหลีใต้: กรณีข้อพิพาททางบำเรอสงครามและคนงานบังคับเกาหลีระหว่างเกาหลีใต้กับญี่ปุ่น." วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 22 (2022): 157-81.

"Shusho, Sangyo Isan Kokumin Kaigi Resepushion 産業遺産国民会議レセプション." 2014, accessed 20 June 2023,

https://www.kantei.go.jp/jp/96_abe/actions/201407/14reception.html.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	อมรรัตน์ ไม้ชัย
วัน เดือน ปี เกิด	4 สิงหาคม 2534
สถานที่เกิด	จังหวัดขอนแก่น
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี: Bsc: Psychology, University of Sussex, UK
ที่อยู่ปัจจุบัน	จังหวัดนนทบุรี
ผลงานตีพิมพ์	-
รางวัลที่ได้รับ	-

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY